

# Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER  
UITGAVE VAN HET INSTITUUT VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN

4<sup>E</sup> JAARGANG

WOENSDAG 15 OCTOBER 1919

No. 198

**INHOUD**

	Biz.
MAATREGELEN TER VOORZIENING IN DE VOLKSHUISVESTING door <i>Mr. H. J. Romeijn</i> .....	945
Het Loslaten van de Regeeringsbemoeiing in zake de Levensmiddelenvoorziening II door <i>Mr. G. G. Pekelharing</i> .....	948
De Uitspraken van het Centraal Distributiegerecht te Utrecht door <i>H. Ch. J. G. v. d. Mandere</i> .....	950
De Verliezen en de Wederopbouw van de Italiaansche Koopvaardijvloot door <i>D. A. den Arend</i> .....	954
<b>AAANTEKENINGEN:</b>	
De Deensche Nationale Bank in het bedrijfsjaar 1918-1919	955
Begin van uitvoering der Zuiderzeewerken .....	956
De Voedingsnood .....	956
<b>BOEKAANKONDIGING:</b>	
Voordrachten over levensverzekeringswetenschap, bespr. door <i>J. L. Kok</i> .....	956
Mr. A. H. Colijn: Het Taylorstelsel, bespr. door <i>Prof. J. G. C. Volmer</i> .....	958
Dr. Ed. Kellenberger: Wechselkurs und Zahlungsbilanz, bespr. door <i>Mr. E. van Dorp</i> .....	959
REGERINGSMAATREGELEN OP HANDELSGEBIED .....	959
<b>MAANDCIJFERS:</b>	
Resumé uit het „Monthly Bulletin of Statistics” .....	960
Ontvangsten van Spoor- en Tramwegmaatschappijen ..	960
STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN .....	961—968
Geldkoersen.	Effectenbeurzen.
Wisselkoersen.	Goederenhandel.
Bankstaten.	Verkeerswezen.

**INSTITUUT****VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN**Algemeen Secretaris: *Mr. G. W. J. Bruins.***WEEKBLAD ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN**Secretaris-Redacteur: *G. E. Huffnagel.*Secretariaat: *Pieter de Hoogweg 122, Rotterdam.*Aangeteekende stukken: *Bijkantoor Ruijsse Plaatweg 37.*Telef. Nr. 3000. Telegr. adres: *Economisch Instituut.*Postcheque en girorekening *Rotterdam No. 8408.*

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 15,—. Buitenland en Koloniën f 17,— per jaar. Losse nummers 30 cents.

Leden en donateurs van het Instituut ontvangen het weekblad gratis.

De verdere publicaties van het Instituut uitgaande ontvangen de abonné's, leden en donateurs kosteloos, voor zover daaromtrent niet anders wordt beslist.

Advertentiën f 0,35 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: *Nijgh & van Ditmar's Uitgevers-Maatschappij, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage.*

13 OCTOBER 1919.

In den toestand van de geldmarkt kwam in de afgelopen berichtswEEK weinig verandering. De prolongatie-noteering schommelde tusschen 4 en 4½ pCt.; particulier disconto was in het begin der week iets gemakkelijker, ca. 3¾ pCt., later werd echter grif 4 pCt. toegestaan voor prima papier.

Ook deze week waren de veranderingen in den weekstaat van de Nederlandsche Bank weder gering.

De bankbiljettenomloop verminderde met ca. 6 miljoen, waartegenover de „saldi van anderen” met een iets grooter bedrag toenamen. Verder staat tegenover een vermeerdering van de binnenlandsche wissels van ruim 3 miljoen een vermindering van de beleeningen van 2 miljoen, terwijl het voorschot aan het Rijk ruim 1 miljoen grooter werd.

\* \* \*

Op de wisselmarkt overheerschte een flauwe stemming, zoodat zelfs de neutrale wissels en de Dollars verder terugliepen. De sterkste daling was, zooals gewoonlijk, weder voor Markten, Francs en Kronen, terwijl ook Ponden niet onbeduidend in prijs terugliepen.

**“MAATREGELEN TER VOORZIENING IN DE VOLKSHUISVESTING.**

Weinig vraagstukken genieten in den tegenwoordigen tijd zoo aller belangstelling als de duurte en de woningnood. Men kan bijna geen courant of geen tijdschrift opnemen, waarin niet een der vraagstukken, die daarmede samenhangen, worden besproken. Den 18en October zal de Vereeniging voor de Staatshuishoudkunde en de Statistiek, die reeds menigmaal het woningvraagstuk behandelde, aan de orde stellen de beantwoording der vragen: „Welke economische beginselen moeten van overheidswege worden gevolgd ten aanzien van de Volkshuisvesting?” „Geven de huidige omstandigheden aanleiding tot maatregelen, die op den duur niet moeten worden gehandhaafd, doch wenschelijk zijn om in den woningnood van het oogenblik te voorzien?”

De beide over deze vragen uitgebrachte praeadviezen van Ir. P. Bakker Schut en Prof. Mr. D. van Blom werden in het vorig nummer aangekondigd.

Het zij mij vergund nog op enkele punten de aandacht te vestigen, welke naar mijne meening voor elke poging tot oplossing van het vraagstuk, waarvoor wij ons gesteld zien, van belang zijn.

De meening is geuit, dat strijd over de vraag of al dan niet gepleegde verzuimen of gemaakte fouten reeds vóór den oorlog de kiemen hebben gelegd voor den tegenwoordigen woningnood, onvruchtbaar is, daar thans alle krachten noodig zijn om dien nood te bestrijden: bouwen is het voornaamste.

Ongetwijfeld is het hoogst gewenscht, dat alle krachten worden ingespannen om den bouw zoo hoog mogelijk op te voeren, doch bij de werkzaamheid tot verbetering van de volkshuisvesting gaat het niet alleen om de zorg voor het oogenblik, ook de toekomst moet daarbij in het oog worden gevat en wil men dit doen, dan zal men de lessen van het verleden niet mogen verwaarlozen.

De particuliere bouw van arbeiderswoningen stond reeds vóór den oorlog zoo goed als geheel stil. Uit de kringen der bouwondernemers wordt luide verkon-

digd, dat de oorzaak hiervan grootendeels gelegen is in de werking der Woningwet en niet het minst in de werking der financieele paragrafen dier wet. Zij konden niet concurreeren met den woningbouw met geld van overheidswege, tegen lage rente beschikbaar gesteld.

Wanneer men van meening is, dat in de toekomst op de hernieuwde werkzaamheid van de particuliere bouwnijverheid prijs moet worden gesteld — en wanneer werkelijk alle krachten zullen moeten worden ingespannen om den woningnood te bestrijden, zal men de medewerking in den eenen of anderen vorm van deze maatschappelijke groep niet kunnen missen — dan loont het de moeite deze quaestie eenigszins nader onder de oogen te zien.

Te meer is dit het geval, nu de bovenvermelde bewering steun heeft gevonden in het werkje van den heer P. A. van der Drift <sup>1)</sup>, een steun, die door het gezag van Prof. Mr. Ant. van Gijn in een inleiding daartoe wordt gedekt. In deze inleiding leest men o.a.: „In een gemeente komt woningnood. De bouwondernemer grijpt nog niet in. Waarom niet? Omdat de huurders niet genoeg kunnen of willen bieden om hem een noodzakelijke winstmarge te verschaffen. Hij moet derhalve geduld hebben, totdat de woningvragenden dit wél willen of kunnen. Doch voordat vrager en bieder elkander ontmoeten, bouwt een Vereeniging, of een gemeente. Natuurlijk tegen lagere huur dan de ondernemer dit zou hebben gekund. Want een rendabele vrije huur zou geen gegadigden hebben aange trokken. De overheidsbouw valt derhalve een tempo te vroeg in. De ingezetenen klemmen zich halsstarriger weder aan de overgeleverde huren vast; de prikkel tot loonsverhooging verslapt; de nood daalt iets, en voor den ondernemer is voor langeren tijd dan voorheen de kans verkeken om werkzaam te zijn. En wanneer hij ziet, dat tegen vereenigings- en gemeentebouw toch niet te vechten valt, keert hij zich af, en gaat betere woningen bouwen. Wie zou anders doen?”

Oppervlakkig bezien lijkt deze redeneering wel plausibel. Wanneer men haar echter gaat analyseeren, blijkt het, dat verschillende hypothesen, bewust of onbewust, bij het doen van deze uitspraak zijn aangenomen, op welker algemeene geldigheid in de practijk vrij wat valt af te dingen.

Zal de uitspraak iets beteekenen, dan moet in de eerste plaats aanwezig zijn een zich behoorlijk ontwikkelende gemeente, een actieve groep van bouwondernemers, voldoende geschikt bouwterrein en een goed functioneerend credietwezen. Zijn deze factoren niet aanwezig, dan zal ook zonder eenigen belemmerenden invloed van overheidsbouw geregeld aanbod van nieuwe woningen voor de woningmarkt van particuliere zijde achterwege blijven.

Men heeft dan ook in de practijk gezien, dat op het platteland de particuliere bouw in 't algemeen zich bepaalde tot wat men zou kunnen noemen gelegenheidsbouw. Er werd gebouwd door iemand, die een duitje had overgespaard en die zich een eigen woning wilde verschaffen. Kon hij voldoende crediet bekomen, dan bouwde hij twee woningen, een om zelf te betrekken en een om te verhuren. Of een kleine aannemer had wat materialen overgehouden van een aanneming en wilde die benutten, of hij wilde in den slapen tijd aan het werk blijven en zoo kwamen hier en daar ook arbeiderswoningen of kleine burgerwoningen tot stand. Het hiervoor noodige crediet werd doorgaans niet door hypotheekbanken verschaft, maar van particuliere zijde, rechtstreeks of door bemiddeling van een notaris verstrekt.

Van een eigenlijke woningmarkt kon men ook vóór de Woningwet op het platteland nauwelijks spreken. Er kon in tal van kleine gemeenten geruimen tijd

behoefte bestaan aan verruiming van den woningvoorraad, zonder dat particuliere bouwondernemers zich geroepen gevoelden daarin te voorzien.

Zonder overheidsbouw zou in vele van dergelijke gevallen aanbouw nog jaren en jaren achterwege zijn gebleven. Al zou men dus ook kunnen volhouden, dat menigmaal een tempo te vroeg werd ingegrepen, dan zou daarmee toch nog niet het bewijs geleverd zijn, dat de overheidsbouw oorzaak was, dat de particuliere bouw zich afzijdig hield.

Het is dan ook interessant om op te merken, dat in de eerste jaren de voorschotbouw zich het meest en in hoofdzaak gewend heeft tot zoodanige gemeenten, waar de arbeiderswoningbouw reeds geruimen tijd stilstond, omdat de verschillende factoren, welke voor arbeiderswoningbouw als loonend bedrijf vereischt zijn, ontbraken. Het grootste aantal voorschotten werd verleend voor bouw ten plattelande of in kleinere, weinig vooruitgaande steden.

Dat menigmaal aanvankelijk beneden den kostprijs moest worden verhuurd en het tekort op de exploitatie door bijdragen van gemeente en Rijk moest worden gedekt, wijst er wel op, dat de voorziening in deze behoefte niet op den weg van particuliere ondernemers kon liggen.

De bijdragen voor dergelijke gevallen werden slechts voor een bepaalden tijd gegeven en geleidelijk verminderd, om aldus de bewoners er toe op te voeden voor een goede woning een grooter deel van hun inkomsten te besteden. De practijk heeft geleerd, dat het doel van een dergelijke regeling bijna zonder uitzondering werd bereikt, het is nagenoeg niet voorgekomen, dat op het daarvoor bepaalde tijdstip de bijdrage niet kon worden verminderd. Ook in de meer armoedige streken maakte de allengs intredende verbetering der toestanden meestal de vermindering der bijdrage mogelijk.

Hoe stond het nu echter in de practijk met de huren van voorschotwoningen, die wél voldoende waren om den kostprijs te dekken? Waren die altijd lager dan die der andere woningen voor dezelfde categorie van bewoners? Om meer dan een reden behoefte zulks volstrekt niet het geval te zijn.

Iedereen is er van overtuigd en zij zelf zijn dat in de eerste plaats, dat de particuliere bouwondernemers, wier doel is voordeel te behalen, goedkoopere bouwen dan de overheid of toegelaten lichamen dit kunnen doen. Dit scheelt allicht 5 à 10 pCt. bij bouw van dezelfde woning en nog meer, indien de particuliere bouw bezuinigt ook op het woningtype zelf, zonder dat de gevolgen hiervan tot uitdrukking komen in een lagere huurprijs. Bovendien zijn de exploitatiekosten van den particulier geringer, omdat hij niet in vijftig jaar het geheele in den bouw gestoken kapitaal afschrijft en omdat hij minder besteedt voor onderhoud.

Alles te zamen genomen kan gerust worden gezegd, dat bij dezelfde huur de particuliere bouw een procent meer trekt van het in den bouw gestoken kapitaal. Trouwens de practijk heeft wel uitgewezen, dat de strekking van arbeiderswoningbouw met Rijksvoorschot aanvankelijk niet is, de huren laag te houden. De huur der aldus gebouwde woningen is doorgaans hooger dan de bewoners gewoon waren te betalen en het is voorgekomen, dat in eene gemeente met groote behoefte aan arbeiderswoningen de aanbouw van een belangrijk aantal woningen met Rijksvoorschot gevolgd werd door een stijging van de huren van gelijksoortige particuliere woningen, omdat uit de voor de voorschotwoningen bedongen prijzen gebleken was, dat de huurders wel 25 ct. per week meer konden betalen.

Uit een en ander blijkt wel, dat een conclusie als waartoe Mr. Van Gijn in zijn inleiding komt, dat van een veel grooter aantal woningen de bouw is achterwege gebleven dan met Rijksgeld is tot stand gebracht, omdat de particuliere bouw niet kon concurreeren met den overheidsbouw, zonder meer niet

<sup>1)</sup> De financieele paragrafen der Woningwet. Beschouwingen in verband met het vraagstuk der woningvoorziening. In het advies van Prof. Van Blom wordt dit werkje meermalen geciteerd.

kan worden aanvaard. Dat overheidsbouw of zelfs alleen de vrees daarvoor in sommige gevallen op den particulier afschrikwekkend kan hebben gewerkt, wordt niet ontkend, maar op grond van de aannemelijkheid van het geval mag niet worden gegeneraliseerd. Er kunnen nog tal van andere oorzaken toe hebben medegewerkt om den particulieren bouw in andere banen te leiden of zelfs stop te zetten.

Het blijft dus van belang na te gaan of er bijzondere redenen aanwezig zijn, welke een belemmerenden invloed op den aanbouw hebben uitgeoefend, ook al zal zonder opzettelijken prikkel de particuliere bouwnijverheid niet onmiddellijk weer haar taak opnemen. Doch niet minder van belang is een dergelijk onderzoek ook voor den overheidsbouw. Onder den drang van den noodtoestand en rekenende op steun van de overheid is men zoo licht geneigd over bezwaren heen te stappen, te meer omdat men in de tegenwoordige omstandigheden elken behoorlijken maatstaf van vergelijking mist. Bij het opzetten der rentabiliteitsrekening weet men vooraf, dat men voor een tekort zal staan en schijnt de moeilijkheid niet grooter dan een vraag van meer of minder.

De vraagstukken, die tijdelijk meer op den achtergrond schijnen gedrongen, behouden echter hunne beteekenis en zullen ongetwijfeld in de toekomst hun invloed weer in stijgende mate doen gevoelen.

Op verschillende dier vraagstukken kan de overheid rechtstreeks of zijdelings invloed ten goede uitoefenen. Zij hangen samen met de behoefte aan bouwgrond en de eischen waaraan de bebouwing behoort te voldoen.

De gemeentelijke wetgever moet bedenken, dat van de bouwverordening in groote mate afhangt of aan de vele en velerlei behoeften der zich ontwikkelende maatschappij behoorlijk kan worden voldaan.

Het is niet voldoende, dat de noodige waarborgen worden gegeven voor de soliditeit der te bouwen woningen, dat minimumeischen worden gesteld, waaraan alle woningen zullen hebben te voldoen, er moet ook zorg gedragen worden, dat de voorschriften in hunne eischen gelijken tred houden met de verschillende soorten van woningen, waarvoor zij moeten dienen.

Zal er dientengevolge verschil moeten zijn tusschen de voorschriften op het platteland en die in de steden, in de grootere gemeenten moet er rekening mede worden gehouden, dat niet alleen voor de verschillende soorten van woningen afwijkende bepalingen vereischt worden, het zal noodig kunnen zijn verschillende voorschriften te geven voor verschillende wijken.

Geeft men zich hiervan rekenschap, dan zal het duidelijk zijn, dat er behoorlijk verband moet bestaan tusschen bouwverordening en uitbreidingsplan. Door de bouwverordening kan in het algemeen wel worden voorgeschreven, hoe moet worden gebouwd; dit kan eerst tot het ontstaan van de gewenschte bebouwing leiden, indien door het vaststellen van een uitbreidingsplan, liefst met aanwijzing van den aard der bebouwing, is bepaald, wat en waar gebouwd moet worden. En omgekeerd kan door het uitbreidingsplan wel worden aangewezen, wat en waar gebouwd moet worden, doch dan behoort te worden zorg gedragen, dat de voorschriften der bouwverordening daarmede rekening houden en dat door verschil in zwaarte der eischen wordt verzekerd, dat ook de verwezenlijking van de bedoeling, die bij de vaststelling van het uitbreidingsplan heeft voorgezeten, niet onmogelijk wordt gemaakt.

Vooraf moet er tegen worden gewaakt, dat niet door de voorschriften der bouwverordening een prikkel wordt geschapen tot het bouwen van een minderwaardig woningtype.

Eenvoudigheidshalve wordt de zaak doorgaans zoo voorgesteld, alsof bouwondernemers zich bij hunne overwegingen laten leiden door de exploitatieverwachtingen, die zij hebben omtrent de door hen te bouwen woningen. In de practijk is er echter een

schakel meer, waarmee rekening is te houden. Een bouwondernemer bouwt niet om te verhuren, zijn doel is met winst te verkoopen. Den bouwondernemer is het dus te doen om een courant artikel te leveren, te bouwen wat hem de meeste kans biedt om snel en op voordeelige wijze van de hand te zetten.

Bij de overweging van de vraag, welk type van woning het meest gewild en naar verhouding het voordeligst is, zullen de voorschriften van de bouwverordening een belangrijke rol spelen.

Is de grens tusschen een goede arbeiderswoning en een eenvoudige middenstandswoning, waar men met een eengezinswoning te doen heeft al niet gemakkelijk te trekken, die grens wordt, van het standpunt van den bouwer bezien, bij het meergezinshuis nog flauwer.

Voor de verdiepingswoning, die bredere straat en dieper bouwblok vordert, zullen de meeste bouwverordeningen geen verschil maken met het oog op de bestemming. Niet alleen, dat dientengevolge voor den bouwer een prikkel aanwezig zal zijn om, als de kosten van het geraamte niet hooger zijn, door de afwerking zijn product tot middenstandswoning te stemmen en het aldus een hogere waarde te geven, maar juist het gemis aan gradatie in de bepalingen der bouwverordening kan voldoende zijn om den bouw van arbeiderswoningen uit te sluiten. Men denke bijvoorbeeld aan eischen in de verordening gesteld ten opzichte van de keuken, die wel rekening houden met het geval, dat deze tevens als woonvertrek voor de dienstbode moet dienen, doch niet er aan denken, dat de keuken slechts de werkplaats voor huishoudelijke bezigheden is voor het gezin, dat er geen vrouwelijke dienstbode op na houdt.

Van groot belang is ook de zorg voor voldoende beschikbaar bouwterrein. In tal van plattelandsgemeenten bleef menigmaal aanbouw achterwege door gebrek aan het daartoe geschikte bouwterrein, terwijl als er aanbouw plaats had, dit lang niet altijd geschiedde op de meest rationeële wijze.

In verschillende gemeenten bijvoorbeeld bestaat geen komvorming, doch is gebouwd langs de bestaande groote wegen. Afgezien van het feit, dat een dergelijke langgerekte vorm voor de gemeente op den duur allerlei uitgaven medebringt, die anders onnoodig zouden zijn, wordt ook de waarde van aan den weg gelegen grondstukken bovenmatig opgedreven.

Hier en daar is met deze gewoonte gebroken door de bemoeiingen van de Inspecteurs van de Volksgezondheid, die bij hun pogen om tot den bouw van arbeiderswoningen op te wekken op de moeilijkheid om behoorlijk bouwterrein te vinden, stuitende, de gemeentebesturen menigmaal wisten te overtuigen van de noodzakelijkheid, om hunnerzijds tot den aankoop van eenigszins grootere complexen grond over te gaan en daarop eene uitbreiding in aansluiting aan de bestaande bebouwing te ontwerpen. Door de Regeering wordt dit streven bevorderd door ook voor dergelijke ruimere grondaankopen voorschot ingevolge de Woningwet te verleen.

Mijn bestek laat niet toe op de boven besproken punten dieper in te gaan. Ik wilde er slechts op wijzen, dat bij een doelbewuste politiek, gericht op bestrijding van den bestaanden noodtoestand, ook deze vraagstukken van meer algemeen aard niet uit het oog mogen worden verloren. Er zijn vroeger fouten begaan en verzuimen gepleegd, die ongetwijfeld niet zonder invloed zijn geweest op den tegenwoordigen toestand. Wil men den toestand verbeteren, dan zullen ook die fouten moeten worden hersteld en belemmeringen moeten worden weggeruimd.

Tal van nieuwe gezichtspunten doen zich voor, de vragen van normalisatie en industrialisatie van het bouwbedrijf zijn van het hoogste gewicht, wil men zoo snel en goed mogelijk tot een oplossing geraken, doch men bedenke, dat de zaak der volkshuisvesting

niet de vraag is van één dag, en dat bij alles wat men doet de consequenties voor de toekomst in het oog zijn te vatten.

ROMEIJN.

's-Gravenhage, Oct. 1919.

**HET LOSLATEN VAN DE REGEERINGS-  
BEMOEIING IN ZAKE DE LEVENSMIDDELEN-  
VOORZIENING. II.**

Mr. G. G. Pekelharing te Utrecht schrijft:

Hielden wij ons in het vorig nummer bezig met den gang van zaken bij melk en kaas <sup>1)</sup>, thans zij onze aandacht gewijd aan een ander artikel, ten aanzien waarvan de loslating van de Regeeringsbemoeiing tot minder gelukkige resultaten heeft geleid, t. w. de *rijst*. In de Memorie van Toelichting op het Wetsontwerp betreffende de beschikbaarstelling van levensmiddelen kondigde de Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel aan, dat de distributie van rijst over eenigen tijd zou eindigen. De Minister heeft hieraan bij beschikking van 17 Juni 1919 uitvoering gegeven. Het artikel rijst werd daarbij afgevoerd van de lijst, bedoeld in artikel 1, Distributiewet 1916. Alleen bleven er maximumprijzen bestaan. Deze werden echter verhoogd; de maximumkleinhandelsprijs steeg van 28 cent per K.G. tot 58 cent. De Minister droeg de partij rijst, die de Regeering nog in voorraad had, over aan de Vereeniging van Rijstpellers in Nederland. Deze vereeniging had toen in het geheel ongeveer 88.000 balen te harer beschikking, hetgeen, voor de gansche bevolking van het land berekend, ruim 1 K.G. per hoofd beteekende. De Vereeniging werd vrijgelaten in de wijze, waarop de rijst zou worden verhandeld.

Zij regelde de zaak als volgt. Allen, die rijst wenschten te ontvangen, moesten bestellingen indienen bij het Bestuur (Secretariaat: Firma Van Schaardenburg te Rotterdam). Zij moesten de noodige gelden (groothandelsprijs f 48 per 100 K.G.) opzenden. Het bestuur wees de hoeveelheden toe, die aan de aanvragers konden worden geleverd en gaf aan de verschillende rijstpellers opdracht om voor de uitvoering van die leveringen zorg te dragen.

Reeds spoedig na het in werking treden van de nieuwe regeling werden allerlei klachten vernomen. Vele kleinhandelaren klaagden er over, dat zij niet genoeg of niets toegewezen kregen en dat anderen, in vergelijking met hen veel te groote voorraden ontvingen. Ernstiger was evenwel nog de klacht van het publiek in tal van plaatsen, dat er bij de winkeliers in het geheel geen rijst was te verkrijgen of alleen tegen betaling boven den maximumprijs. Er rees een zwaar vermoeden, dat belangrijke gedeelten van de beschikbaar zijnde rijst over de grenzen verdwenen of bij grootere hoeveelheden tegelijk — wellicht bij geheele balen — werden verkocht aan particulieren, die zich gaarne (desnoods tegen hoogere prijzen) van een behoorlijken voorraad wilden voorzien. Er viel op te merken, dat op de verschillende markten de rijst onder de handelaren werd verkocht tegen prijzen, welke zelfs den maximumkleinhandelsprijs (58 cent per K.G.) ver overschreden (aanvankelijk f 62, later f 68 tot zelfs meer dan f 70 per 100 K.G.).

Blijkbaar verontruste de stand van zaken den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel. In een aanschrijving van 23 Juli 1919 verzocht hij den Burgemeesters om na te gaan of de in hunne Gemeenten gevestigde winkeliers rijst hadden ontvangen en of zij deze geregeld afleverden tegen den gestelden maximumprijs. Voor het geval, dat de Burgemeesters geen afdoende zekerheid hadden, dat de verstrekte hoeveelheden tegen den maximumprijs werden verkocht, droeg de Minister hun op om ingevolge art. 9 Distributiewet 1916 schriftelijk opgave te vorderen van de voorraden, die zij onder hunne berusting hadden, of bij anderen voor hunne rekening hadden opgeslagen

en om tot onteigening van de aangetroffen voorraden over te gaan; de Burgemeesters konden de aldus in bezit genomen rijst na schatting ter beschikking van de bevolking van hun Gemeente stellen.

Onmiddellijk na het bekend worden van deze aanschrijving verschenen in de dagbladen ettelijke ingezonden stukken om te betoogen, dat de schuld van het ontbreken van rijst in de winkels niet bij de kleinhandelaren moest worden gezocht.

Het Gemeentebestuur van Utrecht miste de zekerheid, dat de ten behoeve van in zijn Gemeente gevestigde handelaren toegewezen rijst inderdaad op behoorlijke wijze onder de bevolking zou worden gebracht, zoodat ieder zijn deel tegen maximumprijs zou kunnen krijgen. Daarom is aanstonds ter uitvoering van de door den Minister verstrekte opdracht van alle winkeliers en grossiers gevorderd opgave te doen van hun voorraden. Er bleek slechts een uiterst onbetekenende hoeveelheid (ongeveer 600 K.G.) in de stad aanwezig te zijn. Wel waren verschillende partijen rijst voor verschillende handelaren onderweg. Deze partijen zijn toen onmiddellijk bij aankomst bij de vervoerders, onder wier berusting zij zich voor rekening van de geadresseerden bevonden, door de Gemeente in bezit genomen. Uit enkele geleidebrieven, die het Gemeentebestuur tengevolge van deze onteigening in handen kreeg, bleek duidelijk, dat onder de door de Vereeniging van Rijstpellers goedgekeurde leveringen toewijzingen voorkwamen, welke inderdaad aan een behoorlijke voorziening van de bevolking niet dienstig konden zijn. Zoo werden aangetroffen 10 balen, bestemd voor een handelsreiziger, 3 balen voor een brood-, koek- en banketbakker, van wien meermalen gebleken is, dat hij de hand had gehad in zaken van den kettinghandel, 6 balen voor nog een handelsreiziger, 2 balen voor een winkelier in kachels en andere huishoudelijke artikelen, 2 balen voor een aannemer.

Het Gemeentebestuur van Utrecht heeft allerlei pogingen in het werk gesteld om van den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel nog krachtiger maatregelen te verkrijgen, waardoor verbetering in de rijstvoorziening zou kunnen worden gebracht. Het heeft daarbij evenwel weinig succes gehad. Talrijke brieven en telegrammen zijn nagenoeg onbeantwoord gebleven. Bij mondelinge besprekingen in het Departement werd wel steun toegezegd, doch tevens te kennen gegeven, dat nu de handel eenmaal vrij was gegeven, niet veel kon worden gedaan. De toestand nam voor de Gemeente Utrecht een dreigend karakter aan, omdat verschillende handelaren, die — hoewel een aan hun belangen tegemoetkomende regeling van de uit te keeren vergoeding was getroffen — op de onteigening van hun aanvoeren niet gesteld waren, de voor hen afgezonden partijen rijst buiten Utrecht bleken te houden door deze nog vóórdat zij waren aangekomen, van naburige plaatsen uit naar andere Gemeenten te verhandelen. Toen het Gemeentebestuur tenslotte dringend aan den Minister verzocht dit afvloeien van voor Utrecht bestemde rijst te willen verhinderen door vordering en inbezitneming ten behoeve van de Gemeente van de nog onder de rijstpellers aanwezige aan Utrechtsche handelaren toegewezen, en door hen reeds betaalde — derhalve aan hen toebehoorende — rijst, maakte de Minister hiertoe zijn medewerking te verleenen.

Intusschen bleven nog wel steeds aanvoeren van rijst naar Utrecht plaats vinden, en kon de Gemeente nog voortgaan met inbezitneming. Enkele malen heeft de Gemeente uit de in bezit genomen partijen geput om daarvan, op bons uit het levensmiddelenbonboekje, rijst onder de bevolking te distribueeren. Zij verstrekte de daarvoor benodigde hoeveelheden aan de winkeliers tegen den maximum-tusschenhandelsprijs. Zij had de zekerheid, dat de rijst op deze wijze gelijkelijk over alle gezinnen en met inachtneming van den maximumkleinhandelsprijs werd verdeeld.

<sup>1)</sup> Pag. 928 v.v.

Intusschen kon men in het einde van Augustus in de dagbladen weder allerlei berichten lezen, dat de kettinghandel in rijst in Nederland opnieuw grooten omvang had aangenomen. De „N. R. C.” van 22 Augustus maakte melding van het optreden van den Rotterdamschen recherchedienst, die eenige belangrijke partijen had aangehouden, welke tegen prijzen van f 60 tot f 80 per 100 K.G. waren verkocht; ten deele om te worden vermalen. Het „Utrechtsch Dagblad” van 24 Augustus nam een stuk over uit het „Handelsblad”, eveneens over de inbezittingingen door de recherche te Rotterdam, waarbij een geval werd medegedeeld van inbeslagneming van 40 balen bij een grossier, die evenwel enkele dagen later een nieuwe toewijzing van 25 balen ontving, welke partij volgens het bericht „niet eens zijn pakhuis heeft bereikt, doch reeds vóór de ontvangst ver boven den „maximumprijs was verhandeld.” De „Provinciale Groninger Courant” van 20 Augustus 1919 schreef: „De voorraden rijst zijn den laatsten tijd zoo goed als „geheel in handen van kettinghandelaars, die ze voor „het dubbele van den vastgestelden prijs en meer aan „den man trachten te brengen. Een streng optreden „van overheidswege tegen deze woekerpraktijken is „alleszins noodig.”

Na de aanvallen van de winkeliers en anderen, die reeds spoedig na het in werking treden van de nieuwe regeling van de rijstvoorziening zich beklagden over de zonderlinge toewijzingen door de Vereeniging van Rijstpellers, plaatste de Secretaris van deze Vereeniging, de heer C. J. van Schaardenburg, op 31 Juli een ingezonden stuk in de „N. R. C.”, waarin hij trachtte het optreden van de Vereeniging te verdedigen. Hij deelde daarbij mede, dat de Vereeniging in verband met de beperktheid van den beschikbaren voorraad en om den agenten en commissionairs, die jarenlang van verdienste in den handel in rijst waren verstoken geweest, thans eenigszins tegemoet te komen, de aanwezige partijen rijst door hun tusschenkomst over geheel Nederland had verdeeld. De heer Van Schaardenburg merkte op, dat de contrôle en de financiëering, alsmede de beslissing over de toewijzingen aan het Bestuur van de Vereeniging was opgedragen. Hij voegde daaraan toe: „Het Bestuur heeft daarmede „een hoogst ondanbare taak op zich genomen, want „toen het bekend werd, hoe gering de voorraad was en „hoe laag de maximumprijzen in Nederland waren „tegenover de wereldprijzen voor rijst, derhalve welke „actueele waarde rijst had, werden de rijstpellers met „orders bestormd, en waren die orders vijf en zesmaal „meer dan de hoeveelheid, die kon worden toegestaan.”

Tegenover deze verzuchtig van den heer Van Schaardenburg dient te worden opgemerkt, dat dit waarlijk niet zoo iets bijzonders is. Wat hij neerschreef is de gewone ondervinding, door ieder opgedaan, die in de afgelopen jaren er voor gesteld is geweest om een schaarsch geworden artikel over een groot aantal liefhebbers te verdeelen.

Na voorts te hebben aangestipt de (z. i. ongerechtvaardigde) algemeene ontevredenheid over de regeling van de toewijzingen — óók een verre van ongewoon verschijnsel! — en over de langzame afwikkeling van de zaken, in welk verband hij er op wijst, dat „administratie in zulk een bedrijf noodig blijft — en dat „kost tijd, vooral wanneer het over zulk een groot „aantal posten loopt; ijzer met handen breken kan „men nu eenmaal niet” — schreef de heer Van Schaardenburg in zijn ingezonden stuk: „De koopers, „directeuren van levensmiddelenbureaux, Burgemeesters en anderen, die meenen zich bij den Minister „over mijne vereeniging te moeten beklagen en het „Ministerie met requesten en telegrammen bombardeerden, wil ik verwijzen naar hetgeen ik in den „aanvang gezegd heb, nl. dat de handel in rijst (behoudens maximumprijs) volkomen vrij is en dat er, „zoolang de rijstpellers de rijst, die zij van de Regeering overnamen, geregeld verkopen en afleveren,

„geen aanleiding voor de Regeering is om tusschen „beide te komen. De rijstpellers zijn ten slotte vrij, „wien zij verkopen willen en wien niet. Ik heb U „medegedeeld hoe ruim zij hun taak opvatten en dat „zij daartoe besloten hebben was niet voor hun voordeel of gemak. Het tegendeel is waar en dat kon „door sommige koopers, vooral de kleinere, wel eens „beter geapprecieerd worden.”

Er moet geenszins worden afgedongen op de groote moeite en de prijzenswaardige toewijding, waarmede de Vereeniging van Rijstpellers haar taak heeft vervuld. Er behoeft niet aan te worden getwijfeld, dat zelfs voor de uitdeeling over geheel Nederland van de betrekkelijk geringe hoeveelheid, die in dit geval te distribueeren viel, heel wat personeel en veel persoonlijke werkzaamheid van de Bestuursleden noodig is geweest. Ook daarvan weten de distributieorganen, die in de vorige jaren werkzaam zijn geweest, mee te praten. Maar of zij in de oogten van het publiek en de handelaren — in het bijzonder de kleinere! — nu ook aanspraak hebben mogen maken op dank voor hun moeite? Degeen, die in het algemeen belang werkzaam wil zijn, doet verstandig zich van te voren reeds omtrent de te oogsten dankbaarheid geen illusie te maken!

Intusschen staan degenen, die al of niet belangloos de distributie van een artikel op zich nemen, geheel anders tegenover de zaak, dan een orgaan, dat in staatsdienst daarmede wordt belast. En het is dan ook de vraag of de Regeering wel een verstandig besluit nam, toen zij de rijstvoorziening uit handen gaf en deze aan de Vereeniging van Rijstpellers overliet. Door de rijst te houden in de banen van de distributie door het Rijks Centraal Administratiekantoor voor de distributie van levensmiddelen — dat immers nog steeds bestaat en voor dit soort van werk door zijn goed geslaagden dienst over uitstekende ervaring beschikt — en de Gemeentebesturen, zou vermoedelijk een bron van ellende zijn uitgebleven en zouden de heeren Rijstpellers veel minder ongenoegen hebben beleefd, dan nu blijkt van de uitlatingen van den heer Van Schaardenburg hun deel is geweest. De toewijzingen aan de winkeliers zouden zijn geregeld door de Gemeentebesturen, die daarmede in de afgelopen jaren dan toch heusch wel voldoende vertrouwd zijn geraakt en dank zij het systeem van de levensmiddelenbonds de behoefte van iederen kleinhandelaar vrijwel nauwkeurig kennen.

Alleen zou zich dit verschil hebben voorgedaan, dat de agenten en de commissionairs andermaal buiten de distributie zouden zijn gebleven. Doch daardoor zou gewonnen zijn, dat toewijzingen van hoeveelheden rijst aan handelsreizigers, kachelsmeden, aannemers, directeuren van bankinstellingen, bakkers, kettinghandelaren en dergelijken — welke grootendeels het gevolg blijken te zijn geweest van adviezen van tusschenhandelaren — vermoedelijk achterwege waren gebleven. Te vreezen is, dat de rijst, welke zich in het eind van Augustus in den kettinghandel bevond, voor een groot deel afkomstig is geweest van zulk soort toewijzingen. Bovendien is het nog de vraag of indien men dat wil ook de distributie van Overheidswege niet zoodanig kan worden geregeld, dat aan de uitgeschakelde tusschenpersonen eene zekere provisie ten deel valt. Op te merken valt, dat de kettinghandel tiert, onverschillig of er distributie is of niet. Ja, de geschiedenis van de rijstvoorziening toont aan, dat het herstel van den vrijen handel aan den kettinghandel nieuw leven heeft ingeblazen. Het schijnt dus geenszins gerechtvaardigd om dien ongunstigen vorm van handeldrijven met nadruk op rekening van de Overheidsbemoeiing te stellen.

Het ingezonden stuk van den heer Van Schaardenburg geeft den indruk, dat de Vereeniging van Rijstpellers zich zeer machtig heeft gevoeld. Het geeft duidelijk te verstaan, dat de Vereeniging naar haar eigen meening haar werk goed heeft verricht en dat



men zich nu niet moet verstouten daar allerlei aanmerkingen op te gaan maken. Het wijst er ten slotte met nadruk op, dat de Vereeniging geheel vrij was te handelen, zooals haar goed docht. Mag, zoo zouden wij willen vragen, de Overheid, wanneer zij distribueert, óók zoo gauw met haar arbeid tevreden zijn? De ervaring uit menig Kamer- en Gemeenteraadsdebat, de felle critiek, die zoo dikwijls op het distributie-beleid is uitgeoefend, heeft wel geleerd, dat fouten, zooals thans door de Rijstpellers zijn gemaakt, door de organen van Rijk en Gemeente niet ongestraft kunnen worden begaan. Het is ongetwijfeld een voordeel, wanneer boven dergelijke lichamen nog een hogere macht bestaat. En worden er feilen begaan, dan heeft de gemeenschap altijd nog een brederen rug om de schuld te dragen, dan de handel zelf. Daar komt nog bij, dat — al is het slechts om den schijn — de ambtelijke overheidslichamen zuiverder tegenover de zaken staan, dan belanghebbenden, gelijk i.c. de Vereeniging van Rijstpellers, ooit kunnen doen.

Wat de vrees voor *verspilling* en *prijsofdrijving* tengevolge van Overheidsbemoeiing betreft, de ervaring heeft, gelijk hierboven blijkt, óók ten aanzien van het artikel rijst aangetoond, dat bij den vrijen handel aanzienlijke hoeveelheden uit het verkeer verdwijnen. Daardoor ontstaat schaarschte voor het publiek, dat volkomen terecht niet meer dan den maximumprijs wil betalen of een hooger prijs niet *kan* geven en een opdrijving van de prijzen onder dat gedeelte van het publiek, dat — tot schade van de overige bevolking — bereid is om zich boven maximumprijs van voorraden te voorzien. Er valt dan ook andermaal te concludeeren, dat verspilling, prijsopdrijving, klandestiene handel niet zoozeer veroorzaakt worden door distributie en rantsoeneering, doch enkel het gevolg zijn van de crisissomstandigheden. Zij doen zich voor, wanneer de handel wordt vrijgelaten en evengoed wanneer deze aan banden wordt gelegd. Aangezien het de plicht van de Regeering is te zorgen, dat de gansche bevolking in al haar gelegingen zich behoorlijk kan voeden, mag zij zich niet aan de invoering van rantsoeneering en distributie onttrekken uit overweging, dat zich daarbij ongewenschte verschijnselen voordoen.

Wanneer de Regeering niet voldoende krachtig ingrijpt, ontstaat bovendien een ongelijkheid van de voorziening in de verschillende deelen van het land, welke zeer zeker ongewenscht is. Zooals hierboven is gezegd waren er te Utrecht handelaren, die zich de inbezitneming van de door hen aangevoerde rijst niet wenschten te laten welgevallen en er daarom voor zorgden, dat de aan hen toegewezen hoeveelheden buiten de stad bleven. Er is groote kans, dat ook dergelijke partijen in den kettinghandel zijn geraakt en elders tegen te hooge prijzen zijn te koop geboden. Het klinkt dan heel mooi, dat in deze of gené plaats nog rijst is te verkrijgen, maar wanneer men weet, dat dat rijst is, welke in een andere Gemeente, waar allerlei pogingen zijn gedaan om tot een goede voorziening te geraken, thuisbehoort, dan wordt het duidelijk, dat er iets aan hapert.

Het moge waar zijn, dat de hoofdelijke toedeeling, op levensmiddelenbons in bepaalde gezinnen hoeveelheden van een zeker artikel brengt, welke die gezinnen in normale tijden niet plachten te gebruiken, en voor andere kringen van de bevolking naar verhouding minder overlaat, dan zij gewoon waren te betrekken, maar anderzijds staat ook weder, gelijk door de geschiedenis van de rijstvoorziening wordt bevestigd, vast, dat bij den geheel vrijgelaten handel eveneens een zeer *ongelijkmatige* verdeling intreedt, welke nog veel minder overeenstemt met het verschil in behoefte van de onderscheidene deelen van de bevolking.

Ten slotte is ook het argument van de *grove winsten* tegen de overheidsbemoeiing, even lang als breed. Uit het bovenstaande blijkt, dat ook bij den

vrijen handel in rijst dezen zomer grove winsten in den schoot van een aantal handelaren zijn geworpen: zij het, dat deze handelaren zich die door overschrijding van den maximumprijs hebben weten te verschaffen.

Wat dit punt aangaat, zij opgemerkt, dat de moeilijkheden van de rijstvoorziening grootendeels te wijten zijn aan het feit, dat de Minister heeft volstaan uitsluitend met het vaststellen van maximumprijzen voor het artikel. Wat er is gebeurd, is het zuivere verschijnsel van het z.g. „weg-maximumprijzen”. Het was van te voren voorzien, dat het niet anders zou loopen. Daarvoor waren de beschikbaar zijnde en de binnen afzienbaren tijd ter beschikking komende hoeveelheden rijst te gering. Juist daarom is het te betreuren, dat de Minister het artikel aan den vrijen handel heeft overgegeven. Evenals in het eerste gedeelte van dit opstel ten aanzien van melk en kaas werd betoogd, kon ten opzichte van de rijst geen heil worden verwacht van het vaststellen van maximumprijzen zonder dat daar andere (*distributie*-) maatregelen aan werden toegevoegd.

De ervaring, in den afgelopen zomer weder opgedaan, moge voor de Regeering een vingerwijzing zijn om in de eerstvolgende tijden niet te schuw te zijn om alsnog distributie en rantsoeneering toe te passen. Er zijn bezwaren aan verbonden, maar het achterwege laten van het Regeeringsingrijpen is onder de tegenwoordige overgangsomstandigheden nog gevaarlijker. Ook het stilzwijgen van den Minister op de van gemeentewege tot hem gerichte dringende verzoeken om verschillende noodig geachte maatregelen, doet vreezen, dat de Regeering dezen zomer niet voldoende van het besef is doordrongen geweest, dat de tijden nog verre van normaal en voor het volledige herstel van den vrijen handel nog niet rijp zijn. Het is te hopen, dat de Minister in overeenstemming met zijn verklaringen in de rede, welke hij heeft gehouden bij de installatie van de Staatscommissie in zake de duurte en met het antwoord, dat hij onlangs aan het lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, den heer H. Polak, op eenige door dezen gestelde vragen heeft gegeven, tot het besef is gekomen, dat inderdaad voorshands voor een krachtig optreden niet mag worden teruggedeind. \*)

Mr. G. G. PEKELHARING.

Utrecht, September 1919.

#### DE UITSPRAKEN VAN HET CENTRAAL DISTRIBUTIEGERECHT TE UTRECHT.

Op 26 Juli 1918 werd de wet op de Crisisrechtspraak openbaar gemaakt. <sup>1)</sup> Zij was voortgevloeid uit het herhaald aandringen van de zijde van verschillende Kamerleden, die meenden, dat tegenover de buitengewone bevoegdheden, welke in den crisistijd aan de regeering werden gegeven, ook een buitengewone rechtspraak diende te staan, waardoor den gemiddelden Nederlander eenige bescherming werd verschaft tegenover de tal van bijzondere colleges, door de omstandigheden in het leven geroepen. Slechts in geringe mate voldeed naar veler oordeel het ingediende wetsontwerp aan de beloften, waarmede Minister Cort van der Linden bij het groote Distributiedebat van Maart 1918 de op dit punt ontevreden van het indienen van moties had weerhouden. Het ontwerp toch liet bijna geheel de regeling der in te stellen distributierechtspraak aan nader af te kondigen algemeene maatregelen van bestuur over en stelde zich aanvankelijk op het standpunt, dat slechts de wettigheid van de regeeringsmaatregelen door den

\*) [Gevezen zij op de artikelen over dit onderwerp, voorkomende in de „N. R. C.” van 2 Oct. Avondblad C en 6 Oct. Avondblad D. — Red.]

1) [Zie hiervoor ook op pag. 447 van dezen jaargang onder „Boekaankondiging”. — Red.]

distributierecht kon worden beoordeeld. Nu wilde men over het algemeen wel overtuigd zijn, dat de door de regeering en hare verschillende colleges genomen maatregelen een wettig karakter hadden; maar men oordeelde anders over de noodzakelijkheid en de billijkheid van zulke maatregelen. De regeering daartegenover stelde, dat zij de billijkheid van maatregelen, van haar uitgaande, niet aan de beoordeeling van den crisisrechter kon onderwerpen, omdat deze dan al spoedig de plaats der administratie zou innemen. Een gelukkige oplossing, die bijna allen bevredigde, is toen gevonden in het amendement der Commissie van Rapporteurs, hetwelk beroep open stelde in drie gevallen: wanneer de wettigheid van een maatregel werd betwist; wanneer een maatregel beruiste op onjuistheid der feiten; wanneer bij het uitvoeren van zoodanigen maatregel het gezag van zijne bevoegdheid een ander gebruik had gemaakt, dan waarvoor het die bevoegdheid was gegeven.

Eerst op 24 October 1918 verscheen de algemeene maatregel van bestuur, waarop de invoering der crisisrechtspraak wachtte. De invoering zelve werd van het nader Koninklijk besluit afhankelijk gesteld, dat eerst op 12 December d.a.v. verscheen. Bevatte de algemeene maatregel van bestuur meer dan ééne bepaling, welke degenen, die steeds op rechtsbescherming hadden aangedrongen, niet bevredigde, in nog sterkere mate was dit het geval met de beperking, dat de crisisrechtspraak geen terugwerkende kracht zou hebben. Men had gemeend, dat de invoering der crisisrechtspraak zou medebrengen, dat in voorafgaande jaren begaan onrecht kon worden hersteld; dat oude zaken konden worden opgehaald; dat geleden nadeel zou worden goedge maakt. Niets van dit alles; zelfs liet aanvankelijk het reglement geen rechtspraak toe in zaken, welke in administratief beroep door den Minister nog niet waren beslist, maar waarvan de beslissing in eerste instantie door de laagste autoriteit terugging tot vóór 15 December 1918. De heer Marchant heeft daarover een interpellatie gehouden in de Tweede Kamer, waarbij Minister Heemskerk het ingediende reglement niet fraai noemde, doch de noodzakelijkheid van gemis aan terugwerkende kracht betoogde. De door den heer Marchant ingediende motie om de Kamer de wenschelijkheid van terugwerkende kracht te doen uitspreken, werd met groote meerderheid verworpen. Slechts werd verkregen, dat de Minister zich bereid verklaarde om de bepaling terug te nemen, krachtens welke de uitspraak in eerste instantie beslissen zou over het al dan niet ontvankelijk karakter eener zaak. In Februari 1919 werd de desbetreffende wijziging aangebracht, terwijl daarbij voor degenen, die een ministerieele beslissing hadden ontvangen in den tusschenliggenden termijn, de gelegenheid werd opengesteld om zich alsnog tot den crisisrechter te wenden.

Terzelfder tijd, dat het Koninklijk besluit tot inwerkingtreding van de crisisrechtspraak verscheen, deed de Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel een besluit uitvaardigen, waarin administratief beroep op hem mogelijk werd gemaakt in alle die aangelegenheden, welke krachtens de wet op de crisisrechtspraak of het daaruit voortgevloeide reglement voor behandeling door den distributierecht vatbaar zouden zijn. Dat geschiedde om tegemoet te komen aan de klacht, die ook bij de debatten over de interpellatie-Marchant werd vernomen, dat slechts zelden vaststond of administratief beroep op den Minister open stond of niet. Een enkele distributieregeling trof dienaangaande voorzieningen, een andere niet. Waar nu het reglement voor de distributierecht spraak eischt, dat ingeval administratief beroep op den Minister open staat, de klager zich eerst tot den Minister wendt alvorens tot den crisisrechter zijn toevlucht te nemen — o.i. een zeer juiste bepaling — is het voor de klagers van het grootste belang om vastgesteld te zien, wanneer administratief beroep en wanneer geen administratief beroep in te stellen valt. Nu laten wij daar,

dat dit besluit van den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel, later herzien om een technische fout te verbeteren, als vanzelf de laatste gelegenheid afsloot om aan de niet terugwerkende kracht te ontkomen. Had de Minister dit besluit niet uitgevaardigd, dan zou een willekeurig benadeelde, wiens zaak van b.v. midden 1917 dateerde, maar die nimmer bij den Minister geklaagd had, thans bij den Minister kunnen gaan klagen en van dezen eene beslissing ontvangen, die onontkenbaar eene beslissing in administratief beroep zou zijn. Het besluit van 12 December 1918 bracht mede het stellen van een termijn, zoodat nu degenen, die niet uiterlijk 7 Maart 1919 bij den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel een zaak aanhangig hebben gemaakt, zich nimmer meer tot den crisisrechter kunnen wenden, tenzij dan de jegens hen begane onbillijkheid of onrechtvaardigheid van na 15 December 1918 dateert.

Het besluit van den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel bracht echter voor de regeling van de crisisrechtspraak nog heel andere gevolgen met zich mede. Het reglement toch schrijft voor, dat, indien men in beroep komt van een besluit van den Minister, men zich niet tot den distributierecht in eersten aanleg, gelijk er 10 in ons land zijn, maar onmiddellijk tot het Centraal Distributiegerecht (Centrale Raad van Beroep) te Utrecht heeft te wenden. Wanneer men bij den Minister in administratief beroep is gekomen, is er een besluit van den Minister. Aangezien nu voor alle die gevallen, waarin de crisisrechter bevoegd is, administratief beroep op den Minister is opengesteld, volgt daaruit vanzelf, dat slechts in heel enkele gevallen — b.v. dan, wanneer het zelfstandige besluiten van gemeentebesturen aangaat — men zich tot den distributierecht in eersten aanleg heeft te wenden. Bijna in alle gevallen dus gaat de klager in administratief beroep bij den Minister en vandaar rechtstreeks naar het Centraal Distributiegerecht. Zij, die voorspelden, dat de machinerie der distributiegerechten in eersten aanleg, gelijk wij er in bijna elke provincie één hebben gekregen, voor niets in het werk zou zijn gesteld, hebben gelijk gekregen. Thans, nu bijna een jaar crisisrechtspraak achter den rug ligt, dient te worden geconstateerd, dat tegenover de totaal 37 zaken, die door het Centraal Distributiegerecht werden beslist, er slechts twee staan, aangebracht bij de tezamen tien distributiegerechten van eersten aanleg en wel één te Amsterdam en één te Utrecht.

Van deze 37 zaken verklaarde het Centraal Distributiegerecht in totaal twintig gevallen de reclamanten niet-ontvankelijk. In vijf gevallen werd het beroep ongegrond gerekend: tweemaal werd het beroep gedeeltelijk niet-ontvankelijk en gedeeltelijk ongegrond verklaard; éénmaal werd het beroep verworpen; viermaal vernietigde het C. D. een inbezitneming, taxatie of verbeurdverklaring van een boete en gelaste eene nieuwe inbezitneming of taxatie; twee andere keeren werd een inbezitneming vernietigd, doch de gevraagde schadeloosstelling niet-ontvankelijk verklaard. Tweemaal vernietigde het C. D. een gedeelte van de gedane uitspraak en een enkelen keer verklaarde het gedeeltelijk de appellanten niet-ontvankelijk en vernietigde voor het andere deel de inbezitneming. Men weet, dat het C. D. kan gelasten de terugbetaling niet alleen van de te storten griffierechten, maar ook van de onkosten, die voor rechtskundige hulp moesten worden uitgetrokken; zevenmaal is een zoodanige terugbetaling bij de uitspraak gelast.

Wie uit het geringe cijfer van de beroepen, die voor de betrokken appellanten resultaat hebben opgeleverd, zou willen afleiden, dat het C. D. eenzijdig zijn taak opvat, zal door de in den regel zeer uitvoerig gomotiveerde beslissingen van zijn ongelijk worden overtuigd. Maar niet uit het oog dient te worden verloren, dat het C. D. heeft rekening te houden met de eenmaal vastgestelde niet-terugwerkende kracht en anderzijds met de overweging, dat de vraag in hoeverre de Staat

tot schadeloosstelling verplicht is voor onjuiste maatregelen, niet bij den crisisrechter behoort. Wanneer niet uitdrukkelijk in de wet de terugwerkende kracht van een maatregel wordt vastgelegd, wordt het bestaan der terugwerkende kracht ontkend; niet alleen is in de wet op de crisisrechtspraak deze terugwerkende kracht niet opgenomen, doch uit de gevoerde debatten blijkt duidelijk, dat de regeering slechts na lange aarzeling tot hernieuwde overweging van de mogelijkheid van terugwerkende kracht bereid bleek, doch geenszins zich er toe verplichtte deze in den uit te vaardigen algemeenen maatregel van bestuur neer te leggen. Uitdrukkelijk is bij de debatten over de wet op de crisisrechtspraak de vraag besproken of aan den crisisrechter zou worden toegestaan om bedragen vast te stellen, door den Staat uit te keeren aan reclamanten, wier beroep gegrond bleek. De Minister van Justitie heeft bepaaldelijk geweigerd deze bevoegdheid den crisisrechter toe te kennen, zoodat slechts artikel 1401 B. W. voor in het gelijk gestelde klagers openstaat. In de gegeven omstandigheden kon het C. D. zelfs in die gevallen, waarin het inbezitnemingen of taxaties onjuist achtte, niet anders doen dan zoodanige inbezitneming of taxatie vernietigen; het kon niet voor de schade, door deze inbezitneming geleden, een schadeloosstelling vaststellen. Alleen in het geval, dat door de autoriteiten een geldsom is vastgesteld, kan het Centraal Distributiegerecht of de distributierechter in eersten aanleg in deze geldsom verandering brengen.

Dat daardoor de crisisrechtspraak slechts een halve voldoening geeft, is uit een tweetal uitspraken wel in het bijzonder duidelijk gebleken. De Distributiewet geeft den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel het recht tot opvoering van alles wat hij ten bate der voedselvoorziening noodig acht. Indien echter zoodanige vordering krachtens artikel 9 der Distributiewet geschiedde niet, omdat aan de gevorderde artikelen behoefte is, doch uitsluitend om dengene, bij wien gevorderd wordt, te straffen voor overtredingen, waarvan hij verdacht wordt, maakt de Minister van de hem gegeven bevoegdheid een verkeerd gebruik. Nu is als regel aangenomen, dat, indien door of namens den Minister vee wordt gevorderd bij landbouwers, die b.v. onder verdenking staan het slachtverbod te hebben overtreden, de maatregel in zooverre als uitvloeisel van de Distributiewet kan gelden, omdat inderdaad aan zoodanige landbouwers het vee, dat voor de voedselvoorziening in het algemeen op eenig oogenblik heeft te dienen, niet zonder gevaar kan worden toevertrouwd. Het C. D. heeft echter uitgemaakt, dat dan ook duidelijk moet blijken, dat in dezen zin voorzorgen waren bedoeld. Bij den landbouwer Wesseling te Woerden b.v. werden totaal 34 koeien in bezit genomen; later waren ze alle vrijgegeven op drie na; de inbezitneming van deze drie is door het C. D. vernietigd, omdat uit het feit, dat slechts drie van de 34 koeien werden behouden, naar de meening van het C. D. ten duidelijkste bleek, dat niet de zorg voor de distributie, maar de bedoeling om den landbouwer te straffen voor eene beweerde overtreding der kaasregeling had voorgezeten. De vordering om schadeloosstelling voor de nadeelen, uit de inbezitneming voor hem voortgevloeid, kon het C. D. niet toewijzen, omdat bij de discussiën over de wet op de crisisrechtspraak ten duidelijkste tot uiting is gekomen, dat de wetgever deze financiële verantwoordelijkheid van den Staat niet tegelijk heeft willen regelen. Meent de klager, dat de Staat hem zoodanige schadeloosstelling is verschuldigd, dan kan hij langs den weg van artikel 1401 B. W. tegen den Staat eene actie instellen.

Dat meer dan eens de taxatie van in bezit genomen goederen voor het C. D. is ter sprake gekomen, behoeft geen betoog. Het besluit van den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel van 12 December 1918 laat administratief beroep op den Minister toe

voor de beslissingen, genomen door alle onder dien Minister ressorteerende organen. Zijn schatters, die eene krachtens de wet van 3 Augustus 1914 vereischte taxatie verrichten, ook als zoodanige organen te beschouwen? Het C. D. heeft deze vraag toestemmend beantwoord, waaruit echter niet af te leiden valt, dat de Minister gerechtigd kan worden geacht om het bedrag der taxatie door een bedrag, door hem vast te stellen, te vervangen. Het C. D. heeft er op gewezen, dat de wet van 3 Augustus 1914 — aanvulling der Onteigeningswet — voorschriften geeft ten aanzien van de wijze van taxatie en dat in zooverre de taxateurs als onder den Minister ressorteerende organen zijn te beschouwen, dat de Minister heeft na te gaan of de wettelijke voorschriften zijn in acht genomen. De wet toch schrijft voor, dat de taxatie moet worden verricht door twee taxateurs, die ieder op zichzelf schatten en dat het gemiddelde hunner schatting voor uitbetaling geldt. Zou nu slechts door één taxateur zijn geschat, zouden beide taxateurs samen hebben geschat, dan kan de Minister deze taxatie vernietigen en een andere gelasten, terwijl, heeft de Minister dit verzuimd, het C. D. daartoe de bevoegdheid heeft. In een klacht van de firma Hillen & Co. te Oisterwijk is zulks dan ook geschied. De daarin gegeven uitspraak is ook daarom van belang, wijl het C. D. de taxatie eener partij vetten en oliën onjuist heeft gerekend, aangezien met het N.O.T.-vrije karakter dier partij geen rekening was gehouden. In een ander geval achtte het C. D. de taxatie van zeep niet geschied naar de waarde dier zeep op den dag der inbezitneming, maar naar de waarde op den dag der taxatie; redenen waarom ook in dat geval de schadeloosstelling werd vernietigd en eene nieuwe schatting werd gelast.

Wanneer door den Minister een maximumprijs voor eenig artikel is vastgesteld en wanneer de uitvoer van zoodanig artikel naar het buitenland is verboden, is deze maximumprijs de grondslag, waarop de taxateurs zich bij hunne beoordeeling hebben te stellen. Aldus is door het C. D. uitgemaakt in een uitspraak, die de inbezitneming van geelmosterdzaad betref. De taxateurs hadden geweigerd zich te houden aan den maximumprijs, door den Minister korten tijd vóór de inbezitneming vastgesteld op f 45. Deze maximumprijs was naar hunne meening te laag. De regeeringscommissaris heeft toen goedgevonden een wijze van schatting, waarvan de bedoeling was vast te stellen dat, indien rekening moest worden gehouden met den maximumprijs, de waarde der partijen van appellante, de firma Van der Schalk te Rotterdam, was f 44 per 100 K.G., doch de marktwaarde ten dage van het vaststellen was f 54. Ten onrechte, aldus het C. D. in een ander soortgelijk geval, waarin het om blauw maanzaad ging, werd door appellant aangenomen, dat de schatters verplicht zouden zijn als maatstaf voor de waardebepaling aan te nemen den inkoopsprijs plus de bedrijfskosten, vermeerderd met een normaal percentage voor de winst. Aldus is aangegeven in de circulaire, op 9 Augustus 1914 tot de burgemeesters gericht door den toenmaligen Minister Treub. Deze circulaire echter, aldus het C. D., kan geenszins de strekking hebben bindende regels te stellen en kan niet anders worden geacht, dan eene uiting van de persoonlijke meening van dien Minister, ten einde aan de gemeentebesturen een leidraad te verschaffen bij de uitvoering van de nieuwe artikelen der Onteigeningswet. Het Centraal Distributiegerecht heeft daarom erkend de mogelijkheid, dat zodoende de onteigende partij verliest op de haar ontnomen goederen en geen volledige schadeloosstelling ontvangt voor het geleden verlies, gelijk de Onteigeningswet in het algemeen eischt, maar in dit geval is zoodanig verlies niet het gevolg van de inbezitneming, doch van de omstandigheid, dat de waarde der onteigende goederen op het oogenblik der inbezitneming lager was dan toen zij werden aangekocht, of dat de aankoop reeds tegen te hoogen prijs is geschied.



Van belang is ook de uitspraak te achten in een viertal gevallen van geheel onderscheiden aard. Het Gemeentebestuur van Eibergen ontving van het Centraal Administratiekantoor voor levensmiddelen de artikelen tegen grossiersprijs, doch bracht niettemin aan de winkeliers kosten voor het afhalen dier goederen in rekening; de Minister legde aan Eibergen de verplichting op om voortaan den prijs der detaillisten te betalen of deze kosten op zich te nemen. Het Gemeentebestuur van Eibergen kwam tegen dit voorschrift in verzet, maar werd in het ongelijk gesteld, omdat naar het oordeel van het C. D. artikel 1 der Distributiewet-1916 den Minister wel verplicht om ter beschikking van de gemeenten verschillende artikelen te stellen, maar den Minister de vrijheid geeft om dit te doen tegen de voorwaarden, die hij billijk en noodzakelijk acht. De gemeenten Enschedé en Lonneker wilden een partij van 175.000 K. G. Amerikaansch meel, die zij in reserve hadden, behouden; toen dit door het Rijksgraanbureau werd geweigerd, vroegen zij, welken prijs dit bureau bij overneming van de partij wilde betalen. Zij noemden toen den prijs, waarvoor de partij was gekocht. Toen de gemeenten bezwaren maakten om tegen dienzelfden prijs de partij aan het Rijk af te staan, dreigde de Minister met uitsluiting, waarop Enschedé en Lonneker, onder voorbehoud van alle rechten, toegaven. Het door hen ingesteld verzet tegen den door den Minister uitbetaalden prijs werd door het C. D. niet-ontvankelijk verklaard, aangezien was komen vast te staan, dat overgang van eigendom dezer partij niet had plaats gehad door eenige overheidsdaad, doch door vrijwillige levering vanwege de gemeenten, zoodat het verschil van prijs uitsluitend een privaatrechterlijke verhouding betróf, waarvoor het geschil bij den gewonen en niet bij den distributierechter behoorde. Een landbouwer, die thans verzet kwam aanteekenen tegen een van hem geëischte extra-betaling voor den uitvoer van cichoreizaad, werd niet-ontvankelijk verklaard op grond, dat de wet van 15 Maart 1919 bepaald heeft, dat voor zooverre dit nog noodig mocht zijn, alle voorwaarden worden bekrachtigd, die voor 2 Januari 1918 aan de vergunningen voor uitvoer zijn verbonden. Een reclamant, die meende recht te kunnen doen gelden op de uitkeering aan tusschenpersonen, door den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel vastgesteld, toen het rayonstelsel voor de meelvoorziening moest worden ingesteld en daardoor de verdiensten van tusschenpersonen verloren gingen, werd afgewezen omdat hij niet als tusschenpersoon in aanmerking kwam. Het door den Minister geuite argument evenwel, dat het beroep van bedoelden reclamant niet eens bij het C. D. thuis behoorde, omdat de regeling voor de uitkeering, waarop hij doelde, geheel onverplicht door den Minister was gegeven, werd teruggewezen met de opmerking, dat de regeling, eenmaal bestaande, voor allen gelijkelijk behoorde te worden toegepast. Een reclamant is er geweest, die op grond van het feit, dat hem geheel de wet op de crisisrechtspraak niet bekend was, zijn beroep te laat had ingediend; aangezien onbekendheid met de wet geen reden opleverde voor verzuim, werd ook dit beroep afgewezen. En dat het C. D. het met de niet-ontvankelijkheid zeer nauwkeurig neemt, moest de burgemeester van een kleine gemeente in Gelderland ervaren, die zich na de afwijzende beslissing van den Minister over zijne klachten betreffende een aan de gemeente toegewezen rund, niet rechtstreeks wendde tot het C. D., maar ten tweeden male tot den Minister en zodoende den hem toegestane termijn van beroep liet verstrijken.

In het bijzonder echter van belang voor den handel in het algemeen zijn een tweetal uitspraken, in de laatste maanden door het C. D. gegeven. De eerste betreft de N.V. v/h. De Nijs & Co. te Amsterdam, die door het Rijkskantoor voor Huiden en Leder werd beboet met een bedrag van f 5000, hetwelk van haar bij de Incassobank te Amsterdam staande garantie

zou worden afgehouden, zulks op grond, dat bij de gehouden inspectie was geconstateerd, dat deze Naamlooze Vennootschap meermalen standaard schoenen had afgeleverd, waarbij door haar van den winkelier, zonder daarvoor kwitantie of eenig ander bewijs af te geven, vooraf betaling was gevorderd van het verschil tusschen groothandels- en tusschenhandelsprijs. Het verweer van appellante, wier administratief beroep door den Minister werd afgewezen, berustte op haar gemengd karakter van fabrikant en grossier, waarbij de vraag een rol speelde in welke kwaliteit zij door het Rijkskantoor was erkend. Het C. D. heeft in zijn uitspraak de feitelijke kwestie ter zijde gelaten en allereerst onderzocht of het Rijkskantoor voor Huiden en Leder bevoegd geacht kon worden eene bankgarantie, gestort ter voldoening aan voorwaarden, aan bij dat Rijkskantoor ingeschreven schoen- en lederwarenfabrikanten gesteld, ingevolge ministeriele beschikking geheel of gedeeltelijk verbeurd te verklaren. Volgens artikel 6 van bedoelde ministeriele beschikking kunnen aan inschrijvingen van schoen- en lederfabrikanten voorwaarden worden verbonden, waaronder o.m. het storten van een waarborgsom ten aanzien waarvan de fabrikant eene verklaring had te onderteekenen, waarin hij, onverminderd de toepassing der strafbepalingen van de Distributiewet-1916, aan het Rijkskantoor de bevoegdheid geeft de gestorte waarborgsom geheel of gedeeltelijk verbeurd te verklaren. Naar het oordeel van het C. D. is zodoende aan het Rijkskantoor de gelegenheid gegeven aan schoen- en lederwarenfabrikanten eene boete op te leggen. Het C. D. heeft overwogen, dat artikel 56, al. 3 der Grondwet eene wettelijke regeling eischt ten aanzien van straffen, op te leggen bij overtreding van krachtens de wet vastgestelde bepalingen van algemeene maatregelen van bestuur, terwijl volgens art. 1 Wetboek van Strafvordering niemand tot straf vervolgd en veroordeeld mag worden dan op de wijze en in de gevallen als bij de wet voorzien. Het C. D. heeft voorts gewezen op de strafbepalingen der Distributiewet-1916 en den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel niet gerechtigd geacht om nog andere straffen dan de daarin wettelijk vastgestelde tegen overtredingen van verplichtingen, uit de Distributiewet-1916 voortgekomen, op te dragen of andere personen dan door de wet aangewezen rechters bevoegd te verklaren, die straffen op te leggen. Het C. D. heeft de verbeurdverklaring van een deel der gestorte waarborgsom onwettig geacht en heeft mitsdien het betreffend besluit van den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel vernietigd en den Minister veroordeeld om met inachtneming van deze uitspraak op het administratief beroep van de N.V. voorh. De Nijs & Co. te beslissen.

En bijna in dezelfde lijn gaat de uitspraak, die laatstelijk door het C. D. is gegeven ten aanzien van een tweetal bakkers te Amsterdam. Deze zijn beiden krachtens de bestaande distributieregeling voor graan, meel, bloem en rogge door den directeur van het Rijksgraanbureau uitgesloten voor 8 tijdvakken van de verkrijging van nieuwe grondstoffen, zulks naar aanleiding van het feit, dat zij een groote hoeveelheid van diefstal afkomstige broodbons hadden ingeleverd en voor een deel ook brood hadden afgeleverd van te licht gewicht. Het administratief beroep op den Minister werd afgewezen, doch daarbij werd gebruik gemaakt van de bevoegdheid, die de distributieregeling den directeur van het Rijksgraanbureau of den Minister geeft om de uitsluiting te vervangen door betaling van een geldsom, in deze beide gevallen vastgesteld op f 1250 en f 750. Het C. D. is, zonder te treden in de details van de aanhangige aangelegenheid, tot de uitspraak gekomen, dat deze vervanging der uitsluiting door een geldboete niet wettig geoorloofd kan worden geheeten. Wel stelde het Centraal Distributiegerecht vast, dat zoowel op het oogenblik, waarop de geïncrimineerde feiten plaats vonden als op dat, waarop de uitsluiting respectievelijk door Rijks-

graanbureau en Minister werd uitgesproken, de bevoegdheid daartoe bestond; het Centraal Distributiegerecht stelde tevens vast, dat de uitsluiting niet is een straf, welke aan de overtreders van distributievoorschriften wordt opgelegd, maar moet worden beschouwd als een maatregel, genomen in het belang van een regelmatige distributie; het C. D. meende echter, dat de vervanging van deze uitsluiting door een geldboete geheel het karakter van den maatregel doet veranderen. In plaats van een maatregel in het belang der distributie, maakt zij deze tot een straf, aan overtreders van distributievoorschriften op te leggen, omdat daaruit zou blijken, dat niet het belang der distributie tot het nemen van den maatregel noopte, maar de bedoeling den overtreders van den maatregel een leed aan te doen. Geheel in overeenstemming met de door het C. D. gegeven beslissing in zake de vordering van de firma De Nijs, aan welke een gedeelte van de door haar gestorte waarborgsom is ingehouden, heeft het C. D. den Minister niet bevoegd verklaard tot het opleggen van een zoodanige geldboete. Mitsdien heeft het Centraal Distributiegerecht in twee gevallen, beide de bakkers Reneman te Amsterdam betreffende, uitgesproken, dat de uitsluiting zelve zal worden gehandhaafd, doch dat vervanging dezer uitsluiting door betaling van een bedrag van f 1250 en f 750 dient te worden vernietigd.

Het is niet wel doenlijk in een kort bestek een volledig overzicht te geven van de jurisprudentie van het C. D. hoewel zij dit, al ware het alleen maar om het bijzonder karakter harer rechtspraak, ten volle zou loonen. Ons doel is slechts geweest om met enkele voorbeelden aan te toonen in hoeverre het C. D., in hetwelk tengevolge der omstandigheden de crisisrechtspraak culmineert, zijn taak opvat. En wanneer men nauwkeurig kennis neemt van zijne uitspraken, kan het niet anders of men moet tot de overtuiging geraken, dat de distributierechtspraak, ware zij in het begin der crisis ingesteld, veel onrecht zou hebben voorkomen, veel onrechtmatig toegebracht leed zou hebben kunnen verzachten en de al te groote eigenmachtigheid van door de omstandigheden noodzakelijk geworden colleges zou hebben ingekort. Men moge met Minister Heemskerk meenen, dat thans terugwerkende kracht aan de crisisrechtspraak niet is te geven, omdat tal van gevallen zouden worden voorgebracht, die te lang geleden zijn om nog met algeheele objectiviteit te kunnen worden beschouwd, men kan het daarom niettemin betreuren, dat in de door velen reeds dadelijk gevoelde behoefte aan deze crisisrechtspraak niet eerder is voorzien. Onnuttig en onnoodig is zij nog niet, want nog geruimen tijd zullen aan het administratief gezag bevoegdheden van bijzonder aard moeten worden verleend, maar haar grootste betekenis zou zij hebben gehad in die jaren, waarin de crisis haar hoogtepunt bereikte en dat de bijzondere macht van het administratief gezag moest worden overgedragen aan tal van personen en colleges, die met de rechten der belanghebbenden soms wel zeer terloops hebben gehandeld.

H. CH. J. G. v. D. MANDERE.

#### DE VERLIEZEN EN DE WEDEROPBOUW VAN DE ITALIAANSCH E KOOPVAARDIJVLOOT.

Met het oog op den wederopbouw van de Italiaansche handelsvloot is het niet van belang ontbloeit, na te gaan in welken toestand deze vloot op het oogenblik verkeert en welke verliezen zij gedurende den oorlog leed. Het tijdschrift „Finanza Italiana” publiceert hieromtrent de volgende cijfers:

Gedurende den oorlog van 1915 tot en met 1918 verloor de Italiaansche handelsvloot in het geheel 218 schepen van 677.207 bruto of 417.557 netto ton. Aangezien op 31 December 1914 de Italiaansche handelsvloot bestond uit 644 stoomschepen van

1.534.738 bruto of 934.396 netto ton, bedraagt het verlies 33,85 pCt. van het aantal schepen en 44,16 pCt. resp. 44,65 pCt. van den bruto resp. netto tonneninhoud.

Deze verliezen waren als volgt verdeeld:

	Aantal stoomschepen	Tonneninhoud	
		bruto	netto
1915 .....	13	36.405	21.948
1916 .....	65	190.385	115.399
1917 .....	103	312.242	195.665
1918 .....	37	138.175	84.545
1915-18 .....	218	677.207	417.557

Deze verliezen moeten uitsluitend toegeschreven worden aan oorlogsfeiten; wanneer men hieraan nog het aantal schepen toevoegt, dat door schipbreuk, door afbraak, door het verloren gaan van opgevorderde schepen en door den verkoop aan het buitenland verloren ging, dan komt men van 1915 tot 1918 op een totaal cijfer van 363 stoomschepen van 1.001.376 bruto of 616.822 netto ton. Om deze buitengewoon groote verliezen eenigermate te verhelpen, dienden de nieuwe aanbouw van schepen, de aankoop van schepen in het buitenland en de in beslag genomen schepen van den vijand, welke gezamenlijk gedurende hetzelfde tijdperk een cijfer van 127 stoomschepen vormden van 506.355 bruto resp. 314.248 netto ton. Niettegenstaande de buitengewone stijging der vrachtprijzen en de ondersteuning der Regeering, die op alle mogelijke wijzen den aanbouw van schepen in de hand werkte, kon slechts een betrekkelijk gering aantal schepen in het land zelf gebouwd worden.

De jaarlijksche constructie van schepen steeg gedurende de jaren 1914 tot en met 1918 als volgt:

	Aantal stoomschepen	Tonneninhoud	
		bruto	netto
1915 .....	3	24.906	15.230
1916 .....	8	24.906	13.090
1917 .....	8	38.228	23.720
1918 .....	13	66.823	38.361

Men beweert, dat op het oogenblik de nationale productie 100.000 ton jaarlijks bedraagt en men wil deze productie tot 400.000 ton jaarlijks opvoeren, hetgeen menigeen niet alleen moeilijk, maar zelfs gevaarlijk en dus minder aanbevelenswaardig voorkomt. De vrachtprijzen zijn aan groote schommelingen onderhevig, welke luisteren naar den internationalen toestand en van vele andere factoren afhangen. Het vooruitzicht van eene aanmerkelijke daling der vrachtprijzen maakt het bouwen van schepen, welke op het oogenblik nog buitengewoon duur te staan komen, niet zeer aantrekkelijk.

Iedereen is het er over eens, dat alles in het werk gesteld moet worden om de Italiaansche werven machtiger te maken en de Italiaansche koopvaardijvloot sterk te vergrooten. Maar men vreest, dat eene plotseling opgeschroefde productie van schepen alleen mogelijk is, wanneer een stelsel van beschermende invoerrechten wordt ingevoerd, een stelsel, dat in Italië door de voornaamste economisten fel bestreden wordt.

De heerschende hooge prijzen, de financieele toestand van het land, de gesteldheid van de wereldvloot en de verhoudingen van den bouw van nieuwe schepen in de verschillende landen moeten onderwerpen van studie vormen om teleurstellingen te voorkomen.

De wereldmarkt lijdt tegenwoordig nog onder de gevolgen van den oorlog. De hooge vrachtprijzen weerspiegelen de wanverhouding tusschen vraag en aanbod. Hierbij moet men nog rekening houden met de militaire maatregelen en troepenbewegingen, die nog steeds een grooten invloed uitoefenen op het personen- en goederenverkeer. Het verkeer ter zee is nog verreweg van normaal, maar er zijn toch ontgezeglijk teekenen, die op eene geleidelijke verbetering wijzen.

Een overzicht van den toestand der wereldvloot op 30 Juni 1914 in vergelijking met den toestand op 30 Juni 1919 en de vergelijking van den tonnen-

inhoud van de handelsvloeden der geallieerde mogendheden, alsmede van Duitsland en van Nederland in hetzelfde tijdvak, is zeer interessant, hierbij zij opgemerkt, dat alleen de tonneninhoud van stoomschepen in aanmerking genomen is.<sup>1)</sup>

	31 Juni 1914	30 Juni 1919
Wereldvloot .....	45.004.000	47.897.000
Gr.-Brittannië en domin.'s	20.524.000	18.208.000
Vr. St. van N.-Amerika . . .	4.287.000	11.933.000
Duitsland .....	5.135.000	3.247.000
Japan .....	1.708.000	2.325.000
Frankrijk .....	1.922.000	1.962.000
Nederland .....	1.472.000	1.574.000
Italië .....	1.430.000	1.238.000

De overige landen, die in het totale cijfer der wereldvloot inbegrepen zijn, buiten beschouwing latende, valt in het oog de buitengewone vermeerdering van de Amerikaanse productie en de opvallende bedrijvigheid der scheepswerven in de overige landen, zooals Japan, Nederland, enz., die niettegenstaande de zware verliezen, tengevolge van den onderzee-oorlog geleden, er in slaagden hun scheepsruimte te doen toenemen. Vooral de productiviteit in de Vereenigde Staten is voortdurend stijgende. De geallieerde mogendheden, die in staat zijn door overeenkomsten grooten invloed uit te oefenen op de vrachtprijzen, hebben alles in het werk gesteld om spoedig hun handelsvloot te reorganiseeren. In elk land is de uitbreiding van de handelsvloot een der eerste vereischten, waaraan „*coûte que coûte*” voldaan moet worden.

Menigeen vreest, dat het in deze omstandigheden gewaagd en gevaarlijk is, plotseling overdreven eischen te stellen aan de bedrijvigheid der Italiaansche werven, welke allicht tot ontuchtering en groote staatsuitgaven aanleiding zouden kunnen geven, met het onvermijdelijk gevolg, dat de belastingschroef nog sterker aangezet moet worden.

Ofschoon steller dezès ook voor Italië de groote uitbreiding van zijne handelsvloot als eene levensquaestie beschouwt, heeft hij deze vermaningen, welke in de dagbladen de ronde doen, niet onvermeld willen laten.

Een consortium van Italiaansche bankiers, dat door bemiddeling van de „British-Italian Banking Corporation” te Londen in de laatste maanden 52 Engelsche standaardschepen van 312.635 ton kocht, schafte nu nog 10 vrachtschepen van ieder 10.000 ton en meer aan, tegen den prijs van £ 28 per ton. Al deze aankopen maken deel uit van de 500.000 ton aan standaardschepen, die het Engelsche Gouvernement ter beschikking stelde van de Italiaansche reeders.

Volgens Salvatore Orlando heeft Italië gedurende den oorlog geen voldoende aandacht gewijd aan de oplossing van het vraagstuk der scheepsruimte. Indien het 't voorbeeld van de Vereenigde Staten en Japan gevolgd had, zou het nu reeds een koopvaardijvloot van veel grooter belang bezitten. Zelfs Frankrijk bezit tegenwoordig een handelsvloot, die 50.000 ton meer meet dan die van vóór den oorlog, terwijl Italië de zijne met de helft verminderd ziet. Weliswaar vermeerderde de scheepsruimte met de in beslag genomen of toegewezen vijandelijke schepen, maar deze kan, qua vermeerdering, vrijwel buiten beschouwing blijven, aangezien zij aangewezen is voor den dienst in de Adriatische Zee.

Italië liet de meest geschikte periode voor de uitbreiding van zijne vloot onbenut voorbijgaan. De andere zeemogendheden waren het vóór en reeds nu telt de wereldvloot 2½ miljoen ton meer dan vóór den oorlog. Wel is nog niet voorzien in de normale vermeerdering, die plaats gegrepen zou hebben, indien de oorlog den geregelden gang van den scheepsbouw niet geschorst zou hebben, maar toch bevinden zich nu 7.660.000 ton aan stoomschepen in aanbouw.

<sup>1)</sup> [Het zal den lezer niet ontgaan, dat de hier vermelde cijfers niet alle overeenstemmen met de laatste gegevens van Lloyd's, zie pag. 799 v. van dezen jaargang. — Red.]

Groot-Brittannië, dat vreest door de Vereenigde Staten overvleugeld te zullen worden, zet maandelijks 200.000 ton op stapel. In een jaar zal de wereldvloot haar evenwicht herkeren hebben en vóór dien tijd zullen wij de vrachtprijzen zien dalen.

Van het gunstige moment, de hoogconjunctuur, resp. het bouwen gedurende het tijdvak der hoge vrachtprijzen, hebben de Italiaansche werven niet of niet voldoende geprofiteerd. De scheepsbouw belooft op dit oogenblik niet meer de winstgevende vooruitzichten van voorheen en de Staat, die gedurende den oorlog jaarlijks 3 milliard aan vrachtprijzen betaalde, zal steun moeten verleen en offers brengen, teneinde den scheepsbouw te bevorderen.

Italië zal, om zich te kunnen herstellen van zijne verliezen en om het buitengewoon groot nadeelig invoer-saldo te verminderen, veel meer moeten produceeren en vooral veel meer moeten uitvoeren. Eene eerste vereischte voor export is het bezit van goede scheepsverbindingen en dus van eene groote moderne handelsvloot.

De schepen, die in zulke buitengewoon groote hoeveelheden granen, kolen, katoen, enz., inklaren, moesten, volgeladen met Italiaansche goederen, uitgeklaard kunnen worden en dit kan alleen geschieden, wanneer in- en uitvoer grootendeels onder eigen vlag plaats grijpen: „De lading volgt de vlag” is een aloud axioma. De reeder zelf moet een machtige factor worden voor het bevorderen van den export en het is in zijn belang om handel en nijverheid te doen bloeien.

Evengoed als Nederland, Noorwegen en Denemarken, die op den invoer van grondstoffen uit het buitenland aangewezen zijn, moet Italië zooveel mogelijk nieuwe schepen op eigen werven doen bouwen. De wisselkoers en de werkloosheid moeten beide daartoe aansporen.

Gedurende den oorlog werden in het geheel 220.000 ton d.w. aan nieuwe stoomschepen gebouwd; dit jaar alleen, opgewekt door de concessies en faciliteiten, door de Regeering toegezegd, zullen 190.000 ton d.w. aan schepen in de vaart gebracht worden, dus totaal 410.000 ton d.w., hetgeen reeds een aanmerkelijk cijfer is, zeker te verkiezen boven de oude schepen, die in het buitenland aangekocht werden, veelal tegen den hoogen prijs van £ 40 per ton.

Engeland begint Italië reeds als een „*growing shipbuilding nation*” te beschouwen en het is niet onmogelijk, dat Italië het volgend jaar reeds 300.000 ton aan schepen te water zal kunnen laten.

Slechts wanneer de Staat den aanbouw van schepen daadwerkelijk ondersteunt door toezeggingen, waarvan de continuïteit verzekerd blijft en er geen moeilijkheden in den weg gelegd worden bij aankoop van geschikte schepen in het buitenland, tegen redelijke prijzen, dan bestaat er geen reden, waarom Italië niet in weinige jaren eene groote zeemogendheid met een belangrijke koopvaardijvloot zou kunnen worden.

D. A. DEN AREND.

Turijn, September 1919.

## AANTEKENINGEN.

*De Deensche Nationale Bank in het bedrijfsjaar 1918—1919.* — Aan het zoo juist ontvangen verslag dezer instelling wordt het volgende ontleend.

Niettegenstaande in dit boekjaar de vrede gesloten werd, laat het verslag zich niet gunstig uit over de economische toestanden, welke sindsdien bleven heerschen. In het eerste halfjaar van 1919 werd voor Kr. 1.007 miljoen aan goederen uit het buitenland ingevoerd, waartegenover slechts een uitvoer van Kr. 261 miljoen aan binnenlandsche en Kr. 21 miljoen aan buitenlandsche goederen staat. Hierbij moet echter in aanmerking genomen worden, dat alle voorraden uitgeput waren en er een groote behoefte was aan grondstoffen voor landbouw en nijverheid. De landbouw zal weldra weer op de oude hoogte zijn

en sterk gaan exporteeren, zoodat de tegenwoordige groote invoer aan consumptieartikelen verminderen zal.

De stand der wisselkoersen was op 31 Juli 1919: Parijs 62 öre, Berlijn 26½ öre, Londen 19 Kr. 71, New York 4 Kr. 51, Christiania 107,15 öre en Stockholm 112½ öre.

Het prijsniveau is in Denemarken van Juli 1914 tot Juli 1919 met 111 pCt. gestegen, terwijl de stijging in Zweden en Noorwegen in dezelfde periode resp. 157 pCt. en 162 pCt. bedraagt.

De bankbiljettenomloop der drie Scandinavische banken bedroeg einde Juli:

	1914	1917	1918	1919
	mill. kr.	mill. kr.	mill. kr.	mill. kr.
Denemarken....	-156,5	280,3	365,8	428,6
Zweden.....	228,4	442,4	645,2	683,1
Noorwegen....	122,0	293,3	372,0	429,8

De Deensche circulatie vermeerderde sinds 1914 dus 2¼ maal, terwijl de Zweedsche 3 maal en de Noorsche 3½ maal zoo groot werd.

De groote geldruimte, welke in Denemarken heerscht, geeft aanleiding tot tallooze emissies. In het verslag wordt medegedeeld, dat een controle op de emissies overwogen wordt.

De Deensche bank verhoogde haar disconto op 21 Januari 1919 van 5 op 5½ pCt., terwijl in Zweden het disconto op 25 April van 7 op 6½ pCt. en op 13 Juni tot 6 pCt. verlaagd werd. Op 9 Mei werd het Noorsche disconto van 6 op 5½ pCt. verlaagd.

De opmerking wordt gemaakt, dat de disconto-verhoging in Denemarken de speculatie en weelde niet deed verminderen. Het verslag zegt, dat in onzen tijd een kleine disconto-verhoging niets uitwerkt, wanneer men de enorme schommelingen in de valuta-kursen en goederenprijzen in aanmerking neemt. Een hoog disconto is echter nadeelig voor het bedrijfsleven.

De wet betreffende de verminderde gouddekking en gouduitvoer werd verlengd. De goudvoorraad bedroeg op 31 Juli 1919 Kr. 187,4 miljoen, tegen Kr. 189,8 miljoen op 31 Juli 1918. Het tegoed bij buitenlandse correspondenten steeg in dezelfde periode van Kr. 62.865.875 op Kr. 79.978.948.

Op buitenlandse wissels werd een ruime winst behaald nl.: Kr. 3.201.689 tegen Kr. 2.859.173,12 in het vorige boekjaar.

De netto winst van Kr. 12.177.879,25, welke aanmerkelijk hooger was dan in het vorige jaar (Kr. 9.130.463,65) was voor de bank geen aanleiding om een hooger dividend (8 pCt.) dan over het vorige jaar uit te keeren. De reserveering bedroeg weer een aanmerkelijke som, waardoor voldoende zekerheid verkregen werd tegen eventuele waardevermindering van het tegoed in het buitenland.

*Begin van uitvoering der Zuiderzeewerken.* — De Memorie van Toelichting, welke de dezer dagen ingediende begrooting van het Zuiderzeefonds voor 1920 begeleidt, vermeldt, dat het voornemen bestaat om in 1920 een begin te maken met de uitvoering van bezinkings- en andere werken bij Wieringen, het inrichten van opslagplaatsen van materialen en den aanleg van kleidroogplaatsen.

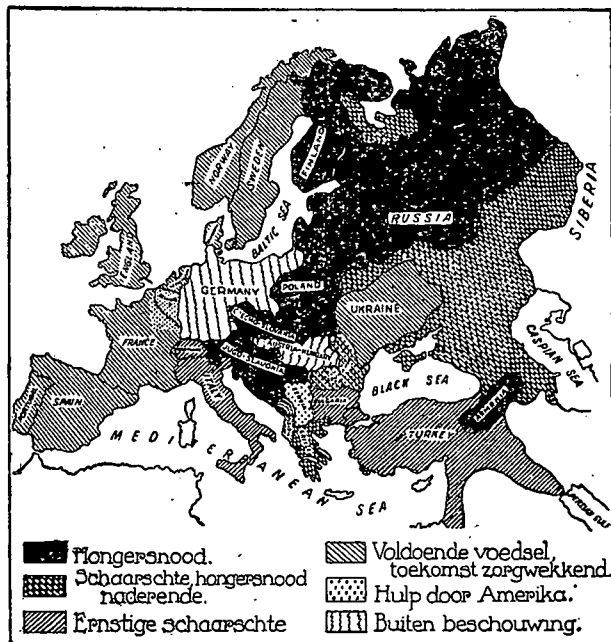
Het eerste bericht van Regeeringswege omtrent een begin van uitvoering van onze groote nationale onderneming! Doch een kort bericht, dat het verlangen vestigt om over den stand van zaken uitvoerig te worden ingelicht!

Hopen wij, dat de Regeering spoedig in staat is den dag mede te deelen, waarop — met de daarbij gebruikelijke ceremoniën — de daadwerkelijke uitvoering een aanvang zal nemen!

J.

*De Voedingsnood.* — In „The League of Nations Journal” van September j.l., het orgaan der Engelsche „League of Nations Union”, is uit de Amerikaansche editie van „The World's Work” een

kaartje overgenomen, dat den alleszius kenschetsenden naam van „Hunger Map of Europe” draagt. Het beeld, dat de teekening te aanschouwen geeft, is van genoegzame betekenis, om ook te dezer plaatse een reproductie op te nemen. Wij mogen het „League of Nations Journal” er in volgen de voorstelling zonder commentaar een plaats te geven.



## BOEKAANKONDIGING.

*Voordrachten over levensverzekeringswetenschap*, georganiseerd door de Nationale Levensverzekering Bank te Rotterdam.

Eerste deel: *Dr. A. O. Holwerda*, Eenige praktische uitkomsten van de wiskundige theorie der levensverzekering.

Tweede deel: *Prof. J. G. de Jongh*, Eenige beschouwingen naar aanleiding van de publicaties der levensverzekeringmaatschappijen.

De Directie van de Nationale Levensverzekering Bank heeft in den winter van 1918/1919 een aantal lezingen voor ambtenaren van buiten- en binnendienst van het levensverzekeringsbedrijf laten houden en heeft deze voordrachten in druk laten verschijnen.

In het in den aanhef dezes genoemde eerste deel worden achtereenvolgens besproken: 1. Rentevoet; 2. Sterfte; 3. Onkosten; 4. Wiskundige reserve; 5. Afkoop en omzettingen; 6. Extra-risico.

Over deze punten enkele opmerkingen:

Interessant zijn de vermelde statistische gegevens op bl. 3 en 5 betreffende het gemiddelde rendement bij belegging van gelden in 2½ en 3 pCt. certificaten Ned. W. S. tusschen de jaren 1848 en 1918 en het gemiddelde rendement, dat de Nationale Levensverzekering Bank te Rotterdam en de Société Suisse in Zürich tusschen 1858 en 1918 van de belegde gelden maakten. Er blijkt uit die overzichten, dat de rente van de beleggingen van genoemde levensverzekeringmaatschappijen stabiel was dan de rente, die men kweekte bij belegging in 2½ pCt. of 3 pCt. certificaten Ned. W. S. Een van de oorzaken zal wel hierin gelegen zijn, dat eene levensverzekeringmaatschappij veelal haar gelden belegt gedeeltelijk in objecten, als huizen, landerijen, aandelen in ondernemingen, gedeeltelijk in vaste-rentegevendende effecten (b.v. obligatiën) en gedeeltelijk in hypotheek.

In het hoofdstuk over de sterfte worden besproken de begrippen: sterftekans, sterftetafel, gemiddelde levensduur en waarschijnlijke levensduur. De beschouwingen zijn duidelijk. Schrijver dezes zou er steeds

de voorkeur aan geven bij berekening van premie en reserve niet eene anderé sterftetafel te kiezen, hoewel nieuwere reeds ter beschikking zijn, zooals — gelijk de heer Holwerda meldt — in het levensverzekeringsbedrijf dikwijls voorkomt, doch sterftekanssen aan te nemen, berekend naar de nieuwste gegevens. Een bekend feit is het dat, indien men, b.v. voor verzekeringen voor uitkeering bij overlijden en gemengde verzekeringen, kiest eene andere sterftetafel, die hogere afsterving aangeeft, men wel vindt een hogere premie, dan wanneer men eene nieuwere sterftetafel kiest, die de werkelijkheid dichter nabij komt, doch dat veelal na eenige jaren de wiskundige reserve bij gebruik van eerstgenoemde tafel lager is dan bij gebruik van laatstgenoemde tafel. De winst moet men m.i. zoeken in den opslag. De wiskundige reserve wordt eerst dan tot het juiste bedrag opgevoerd.

Interessant zijn ook de beschouwingen over de verschillende soorten van onkosten. Een enkele opmerking zou ik hierbij willen maken, nl., dat de kosten, die op de geldbelegging drukken, in mindering behoren te worden gebracht van de gekweekte rente.

De op blz. 60 en 61 gegeven beschouwingen over uitkeeringen aan nagelaten betrekkingen, deel ik niet geheel. Naar mijne meening heeft eene weduwe meer aan een jaarlijksch pensioen, dan aan eene uitkeering ineens. Daarbij komt, dat het zeer de vraag is of het uit een sociaal oogpunt gezien wel zoo bijzonder gewenscht is, dat weduwen, die gezinnen hebben, zooveel loonenden arbeid buiten den arbeid voor het huis houden zoeken.

Verdienstelijk zijn de op pag. 70 en 71 voorkomende beschrijvingen betreffende retrograde en progressieve methoden ter berekening der wiskundige reserve en de beschouwingen omtrent berekening door verschil in premiën met de lijfrente te vermenigvuldigen, zonder in formules te vervallen.

Ten aanzien van de kwestie netto-premie- en reserve-premie-methode ter berekening van de wiskundige reserve, besproken op pag. 76 en volgende pag., zou ik nog willen opmerken, dat vóór de netto-premie-methode pleit, dat men zich daarbij niet op een hellend vlak begeeft. De verleiding om met Zillmeren verder te gaan, wordt steeds grooter. Bij de netto-premie-methode heeft men, indien de opslag voldoende is, jaarlijks een bedrag evenredig aan de premieontvangst (b.v. 2 of 3 pCt.) beschikbaar voor eerste onkosten voor nieuwe productie. Bij normale uitbreiding van het bedrijf levert dus de netto-premie-methode geen moeilijkheden op. Bij abnormaal groote uitbreiding, zooals men bij vele maatschappijen in de laatste jaren heeft gehad, behoort men óf daarvoor speciaal in het leven geroepen extra-reserves (reserves voor uitbreiding) aan te spreken óf het maatschappelijk kapitaal te vergrooten, precies zooals men dat bij andere zaken doet en niet allerlei middelen te bedenken om de lasten op de toekomst te verschuiven en daarvoor de waarborgen voor de verzekerden te verzwakken.

In het hoofdstuk over extra-risico's worden interessante beschouwingen gegeven. In een kort bestek zijn veel belangrijke punten aangeroerd en duidelijk omschreven. Aangaande enkele punten, b.v. het oorlogsrisico, had ik gaarne een goede oplossing willen vernemen.

Ten aanzien van de invaliditeitsverzekering wijst schrijver op het rekbare van het begrip „invaliditeit”, op de ervaringen daarmede bij de Deutsche Rijksverzekering en bij de pensioenverzekering, bij Rijks- en Gemeenteambtenaren alhier opgedaan. Hij komt tot de conclusie, dat de verzekering tegen invaliditeit in den grond van de zaak in het geheel niet thuis behoort bij de levensverzekering (en ook niet bij de pensioenverzekering), maar behoort bij de ziekteverzekering. Dit standpunt deel ik volkomen. Het is zeer te betreuren, dat de Rijkswetgever bij de samenstelling van de invaliditeitswet zich van deze kwestie niet meer rekenschap heeft gegeven. De invaliditeitsver-

zekering komt verder in het particuliere verzekeringsbedrijf hoofdzakelijk voor bij de verzekering door een werkgever ten behoeve van zijne arbeiders gesloten. In dit verband had ik gaarne in het boek aangetroffen eenige beschouwingen over collectieve en individuele verzekering. Het collectieve systeem, dat voor Rijks- en Gemeenteambtenaren bestaat en dat ook voor de algemeene arbeidersverzekering is aanvaard, waarbij allerlei onzekere factoren als gemiddelde loonstijging, gemiddelde samenstelling van de gezinnen van de verzekerden, enz. in de berekening zijn opgenomen, heeft zijn oorsprong te danken aan de m.i. verouderde ondersteuningsgedachte in plaats van het moderne verzekeringsidee, waarbij men alleen die kanssen in de verzekering opneemt, waarvan men iets meer weet. De verzekeringmaatschappijen hebben daarom in haar verzekeringen allerlei onzekere factoren zooveel mogelijk geëlimineerd. Daarom is het naar mijne meening zeer te betreuren, dat men de algemeene arbeidersverzekering, die thans staat te worden ingevoerd, niet heeft opgebouwd op den grondslag van de individuele verzekering, zooals de particuliere verzekeringmaatschappijen dat doen. Men had dan tot veel eenvoudiger verzekeringsvormen kunnen komen en de decentralisatie zeer kunnen vergemakkelijken. Wat de geldelijke uitkeering betreft, kon dan in hoofdzaak de algemeene arbeidersverzekering zoo zijn, dat voor het ouderdomspensioen werd bijgedragen een constant percentage van het loon of het gemiddelde van de loonklasse. Iedere storting zou dan kunnen dienen voor een koopsom van een ouderdomspensioenverzekering, welke verzekering bij iedere soliede verzekeringsinstelling zou kunnen worden gesloten. De ziekteverzekering zou eenvoudig zoo kunnen zijn, dat ingeval van ziekte door den wetgever eerst gedurende een bepaalden tijd vol loon, daarna gedurende eenigen tijd  $\frac{3}{4}$  van het loon en daarna nog gedurende eenigen tijd half loon werd betaald. Blijft de verzekerde invalide, dan wordt het ziektegeld doorbetaald, uiterlijk tot het tijdstip, waarop het ouderdomspensioen ingaat. De verdeling der lasten kan geschieden naar het zoogenaamde kapitaaldekkingssysteem, waarbij ieder jaar betaald wordt voor het risico van dat jaar, evenals thans bij de ongevallenverzekering. Ook die verzekeringen kunnen bij particuliere instellingen, desgewenscht door werknemers en werkgevers gezamenlijk gesticht, worden gesloten.

\* \* \*

Het tweede deel, bevattende de lezingen, gehouden door Prof. J. G. de Jongh, handelt over de publicaties der levensverzekeringmaatschappijen. Een vijftal lezingen zijn door den heer De Jongh gehouden.

In de eerste lezing heeft de heer De Jongh er op gewezen, dat er in hoofdzaak vier groepen van personen zijn, die bij den inhoud van het verslag eener levensverzekeringmaatschappij belang hebben, te weten: de aandeelhouders, de verzekerden, de personen, die uit hoofde van hun beroep crediteur zijn van de levensverzekeringmaatschappij en degenen, die hun arbeid ten dienste van de levensverzekeringmaatschappij stellen. Verder geeft hij als zijne meening te kennen, dat de inhoud van het verslag bedoelt, tot uitdrukking te brengen op welke wijze de besturende colleges van de levensverzekeringmaatschappijen zich van hun taak hebben gekweten. Prof. De Jongh beschouwt die taak als een drieledige. Zij omvat in de eerste plaats de zorg voor het intact houden van de kapitalen, die in de maatschappij zijn gestoken, die dus van verschillende zijden aan de zorg van de beheerende colleges zijn toevertrouwd. In de tweede plaats behoort daartoe de zorg voor de productiviteit van de onderneming. In de derde plaats komt de zorg voor het voortbestaan van de onderneming. Hij gaat nu na hoe de leden van de vier bovengenoemde groepen tegenover deze drie punten staan. De uiteenzetting is zeer duidelijk en leerzaam.

Met de beschouwingen der tweede lezing, behande-



lende de vraag in hoeverre het wenschelijk is, dat bij de levensverzekeringmaatschappijen in het leven wordt geroepen een toestand zoo, dat een zeker verband wordt gelegd tusschen de grootte van het maatschappelijk kapitaal en de grootte van de premie-reserve, kan ik mij in het algemeen geheel vereenigen. Er zij nog slechts de opmerking gemaakt, dat er m.i. in het algemeen eenig verband behoort te worden gelegd tusschen het maatschappelijk kapitaal en den omvang van het bedrijf. Bij mijne beschouwingen over het werk van den heer Holwerda, heb ik op dit punt reeds de aandacht gevestigd. Bij een abnormaal groote uitbreiding van het bedrijf behoort men of daarvoor speciaal in het leven geroepen extra-reserves (reserves voor uitbreiding) aan te spreken of het maatschappelijk kapitaal te vergrooten, maar niet de wiskundige reserve met reserve-premie in plaats van met netto-premie te berekenen en dus het kapitaal, benodigd voor uitbreiding, van de wiskundige reserve af te nemen.

Bij de beantwoording van de vraag aan welke wijze van belegging de voorkeur moet worden gegeven, waarover in de *derde lezing* gesproken werd, is een punt van beteekenis, dat onder de oogen moet worden gezien, de verdeling van het risico. Het door den heer De Jongh gegeven overzicht van de verhouding, waarin de voornaamste beleggingsvormen, als effectenbelegging, de hypotheekbelegging en de vaste-goederenbelegging, bij enkele groote levensverzekeringmaatschappijen voorkomen, is in dit opzicht van beteekenis: In den oorlogstijd is de rentestand belangrijk gestegen, waardoor de koers van de vaste-rentegevende effecten in het algemeen is gedaald, de hypotheek zijn aan die koersdaling niet onderhevig geweest, terwijl tegelijkertijd de waarden van de vaste goederen in het algemeen belangrijk zijn gestegen. Mocht later de waarde van de vaste goederen weder gaan verminderen, dan zal dat wellicht gepaard gaan met eene daling van den rentestand. De levensverzekeringmaatschappijen, die de verhouding van haar beleggingsvormen met het oog op deze mogelijke omstandigheden goed hebben geregeld, hebben weinig kans, om over het totaalbedrag der reserve veel verlies te lijden.

Ook bij de beantwoording van de vraag of de voorkeur moet worden verleend aan het verstrekken van geld op hypotheek boven het beleggen van geld in pandbrieven van hypotheekbanken, is dit punt van beteekenis. Tegenover de grootere waarborgen, die de hypotheekgever heeft, staat het feit, dat bij belegging van geld in pandbrieven van hypotheekbanken de verdeling van het risico grooter is.

De *vierde lezing* houdt zich bezig met de vraag, hoe ten opzichte der waardeering van de verschillende beleggingsobjecten, die zich in de levensverzekeringbalans voordoen, kan worden gehandeld. In de beperkte ruimte van dit weekblad is het echter niet mogelijk op al deze punten diep in te gaan.

Ook de beschouwingen van den heer De Jongh, vervat in de *vijfde lezing* over het verband tusschen bovengenoemde waardeering en de premie-reserve, hebben volkomen mijne instemming. Met hem ben ik van oordeel, dat, indien door eene belangrijke stijging van den rentestand de waarde van de aanwezige bezittingen van beteekenis daalt, het beter is bij de wiskundige berekening van de contante waarde van lasten en baten een meer bij de werkelijkheid aansluitende rentevoet te gebruiken (waarbij men dan de contante waarde van de met den vroegeren rentevoet berekende netto-premiën als baten in rekening brengt), dan den ouden rentevoet te behouden en allerlei andere wijzen van waardeering van de verschillende beleggingsobjecten te bedenken, om uit de moeilijkheden te komen. Dit pleit ook weer voor het hiervoren door mij ingenomen standpunt, dat het gewenscht is, in het algemeen bij berekening van premie en reserve grondslagen te gebruiken, waarvan

kan worden vermoed, dat zij zoo dicht mogelijk de werkelijkheid nabij zullen komen.

Het leerzame werk van Prof. De Jongh kan aan ieder, die belang stelt in de levensverzekeringswetenschap, ten zeerste ter lezing worden aanbevolen.

J. L. Kok.

*Mr. A. H. Colijn. Het Taylorstelsel,*  
Amsterdam, 1919.

In een tijd, waarin het tekort aan waren zóó groot is, waarin verhooging van de productie meer noodig is dan ooit, kan het geen verwondering baren, dat een stelsel, dat „driewerf verhooging van de productie” in uitzicht stelt, telkens weer de aandacht vraagt. Steeds talrijker worden de stemmen, die zóó in Duitschland als in Frankrijk, Engeland en Amerika aandringen op algemeene toepassing. Menig Saulus is reeds een Paulus geworden.

Daarom alleen ware het reeds verblijdend te mogen vaststellen, dat zich ook hier te lande wederom een nieuw man — Mr. A. H. Colijn — er zich toe gezet heeft om te onderzoeken „of in hetgeen hij (Taylor) beoogt, inderdaad de voorwaarden aanwezig zijn tot herstel en verbetering: tot leniging van de stoffelijke nooden der menschheid” en dat hij bij dat onderzoek ook betrokken heeft, „die verdere onderdeelen van de wetenschap van den arbeid, die door Taylor hun eerste ontwikkeling hebben gekregen en daarom naar zijn naam genoemd mogen worden” (pag. XV).

Het resultaat van dat onderzoek is neergelegd in het hierboven genoemde werk. De schrijver stelde zich tot taak „in het eerste hoofdstuk een zoo objectief mogelijke beschrijving te geven van het stelsel,” in het tweede de critieken daarop saam te vatten, om ten slotte te trachten in het derde en laatste hoofdstuk tot eene billijke waardeschatting te geraken.

Heeft de schrijver de taak, die hij zich gesteld heeft, volbracht? Dat eerlijk gestreefd is naar objectiviteit, valt niet te ontkennen. De beschrijving van wezen, doel en middelen van het stelsel is in overeenstemming met de geschriften van de leiders der beweging en tal van aanhalingen (o.a. op pag. 17, 27, 35 en 36) zijn zéér gelukkig gekozen. Toch ontbreekt de eigen visie op het vraagstuk niet. Zoo ziet Mr. Colijn in de taakidee het kenschetsende van de nieuwe richting (pag. 16), terwijl de Amerikaansche schrijvers het nieuwe meer zoeken in de wijze, waarop de taak is bepaald. Verder zoekt hij (pag. 14) het beginsel, dat aan het geheele stelsel ten grondslag ligt in een „absoluten ommekeer in de verhouding tusschen werkgever en werknemer, wat de verantwoordelijkheid van het werk betreft”, terwijl Taylor, die zoekt in „a complete mental revolution” (Hearings 1912, III pag. 1887), waardoor een geest van samenwerking in het bedrijf wordt gebracht. En toch ware, ook in verband met hetgeen de schrijver op pag. 163 zal zeggen, eene dieper gaande bespreking van Taylor's latere opvattingen zeker niet van belang ontbloeit geweest.

In het tweede hoofdstuk heeft de schrijver het oordeel weergegeven van de Amerikaansche vakorganisatie, Samuel Gompers, de Commissie van het Huis van afgevaardigden, Hoxie, Van der Waerden, Van Ginniken, het Correspondenzblatt, Lederer, Kochmann, Heisz, le Châtelier, Packer en mij. Het vele goede in dit hoofdstuk gaarne erkennend, betreur ik het, dat naast de opvatting van pater Van Ginniken ook niet de meer bezonden beoordeeling van diens ordebroeder Mr. Dr. Borret is weergegeven en dat van de nieuwste geschriften in het algemeen niet meer profijt is getrokken.

Duidelijker nog dan thans ware uitgekomen, dat de bezwaren, tegen het stelsel aangevoerd, of hun oorzaak vonden in onvoldoende toepassing of berusten op misverstand van de zijde der critici en angst voor de macht der organisaties. Here we have the final answer to the question „why organized labor opposes scientific management?” Scientific management, properly

applied, normally functioning, should it become universal, would spell the doom of effective unionism as it exists to-day.<sup>1)</sup>

In het derde hoofdstuk heeft de schrijver zijn eigen oordeel neergelegd en dit samengevat in eene conclusie, eindigend met de woorden: „ochten wij het „Taylorstelsel niet alleen wenschelijk voor de productie, maar ook niet verwerpelijk voor den arbeider, „mits waarborgen geschapen worden, dat het in „handen van onbevoegden geen uitbuitingsmiddel „wordt, welke waarborgen te vinden zijn in den weg „van meerdere bedrijfsorganisatie.”

Aan deze op zich zelf juiste conclusie ontbreekt het slot, dat pakt, nl. de opmerking, dat deze organisatie op zichzelf er weer toe gedoemd is aan hare improductiviteit te gronde te gaan, indien niet de kennis van den arbeid, alleen verkrijgbaar langs den door Taylor aangegeven weg, aanwezig is. Geen socialisatie zonder wetenschappelijke bedrijfsleiding, waarin het persoonlijke zooveel mogelijk door de organisatie wordt gesubstitueerd.

Wat den opzet van het derde hoofdstuk betreft: ik had de verheerlijking van den arbeid en de critiek op het individualisme gaarne ingeruild tegen eene diepere behandeling van de economische en sociale gevolgen van het stelsel en meer speciaal van het verband tusschen productie, loon, prijs en arbeidsgelegenheid. Zoolang nog bij interviews men antwoorden krijgt, als:

„Higher prices do not raise the price of the product.”

„All workers are to the same benefit to society, whether skilled or unskilled, and all should therefore receive the same wages!”<sup>2)</sup>

is voorlichting en bestrijding van de economische mistastingen, waaruit zulke stellingen voortkomen, het eerst noodige.

Hoewel dus m.i. van enkele punten een breeder, maar vooral dieper gaande behandeling gewenscht geweest ware, bevat het boek als geheel beschouwd zooveel goeds, dat ik de verschijning er van hartelijk toejuich.

Het is uitmuntend geschikt om zich een beeld te vormen van het stelsel en zich te oriënteren omtrent de vragen, waartoe het aanleiding gaf. Het door eene eerlijke overtuiging gedragen werk vormt een volwaardig tegenstuk tot Dr. Van der Waerden's geschrift over hetzelfde onderwerp.

Moge het ook in arbeiderskringen vele lezers vinden (door den prijs kan de uitgever daartoe medewerken) en vele werklieden tijdig de oogen openen voor de waarheid, op pag. 174/176 uitgewerkt en eindigend met de woorden:

„Wil de arbeider na den oorlog een passend loon behouden, dan kan dit alleen door doelmatige benutting van de arbeidskracht.”

Den Haag, 25-9-1919.

VOLMER.

*Wechselkurs und Zahlungsbilanz im Krieg und Frieden. Eine neue Grundlegung von Dr. Eduard Kellenberger, Privat-Dozent an der Universität Bern und Handelsredakteur der „Bund“.* Orell Füzli, Zürich 1919. (72 bldz.).

Met begrijpelijke belangstelling heb ik dit geschrift van den bekenden Zwitserschen staathuishoudkundige, dat zich als een nieuwe verklaring aankondigde, ter hand genomen; en ik ben niet teleurgesteld.

Den schrijver hebben dezelfde denkfouten getroffen, die ik herhaaldelijk in de verklaring, die men van de wisselkoersen pleegt te geven, heb aangezien, en hij komt dan ook tot geheel dezelfde resultaten.

<sup>1)</sup> Hoxie. Quarterly journal of economics XXII pag. 65. Zie ook Cole in The Labour Yearbook 1919.

<sup>2)</sup> Hoxie. Trade Unionism pag. 393.

Hij gaat uit van de fout, die men in de toepassing der prijstheorie maakt, door aan te nemen, dat een overschot van wissels den prijs zou doen dalen: immers komen daar alleen prijzen tot stand, waar een koop tot stand komt, dus waar vraag en aanbod elkaar ontmoeten.

Uitvoerige en interessante beschouwingen geeft de schrijver over het begrip: betalingsbalans, dat men op zeer verschillende wijze kan opvatten, waarbij het echter vóór alles dáárop aankomt, dat men de juiste conclusies trekt.

Het geschrift ontleent vooral ook zijn waarde aan het feit, dat het uit de pen van een man van de praktijk is gevloeid, en op tal van bladzijden met feiten uit de praktijk wordt toegelicht.

Een hard oordeel spreekt de schrijver uit over de wijze, waarop het onderwerp tot nu toe behandeld is. Men doet niet veel meer, dan elkaar gemeenplaatsen napraten en wanneer men om een verklaring verlegen is, is de betalingsbalans de deus ex machina. Men denkt niet zelfstandig na, en wij missen daardoor tegenwoordig een vaste geldpolitiek. Men laat de dingen eenvoudig hun gang gaan, en als het mis gaat, tracht men er zich met kleine middeltjes uit te redden. Het resultaat was een reeks tot mislukking gedoemde maatregelen.

Het komt mij voor dat ieder, die zich een oordeel over deze moeilijke quaestie wenscht te vormen, goed zal doen dit voortreffelijke geschrift, van de in het buitenland verschenen verhandelingen het eerste, dat de diepere oorzaken der wisselkoersveranderingen naspooft, te lezen.

E. VAN DORP.

## REGERINGSMAATREGELEN OP HANDELSGEBIED.

**Posttarieven.** De verhoogde posttarieven zullen 1 November in werking treden.

**Internationale Arbeidsconferentie.** Bij K. B. is bepaald, dat een afvaardiging van Nederland wordt uitgezonden teneinde deel te nemen aan de Internationale Arbeidsconferentie, welke tegen 29 October te Washington is bijeengeroepen.

**Nederlandsch-Spaansch handelsverdrag.** Het op 12 Juli 1892 tusschen Nederland en Spanje gesloten handelsverdrag, dat wegens opzegging door de Spaansche regeering op 20 September 1919 was geëindigd, is intusschen als voorloopige maatregel vernieuwd. De opzeggingstermijn is echter teruggebracht op drie maanden.

**Uitvoer aardappelen.** De N.U.M. deelt mede, dat gelegenheid bestaat tot uitvoer van een beperkte hoeveelheid aardappelen van zand- en veengrond, alsmede, in uitzonderingsgevallen, van andere aardappelen, die ter beoordeeling van het Rijkskantoor voor aardappelen en aardappelverwerking niet voor de binnenlandsche consumptie geschikt of niet duurzaam blijken te zijn.

**Aardappelen.** De handel in aardappelen van den oogst 1919 zal in het binnenland geheel vrij zijn. Van regeeringswege zullen van 15 October af tot 15 November goede consumptie-aardappelen beschikbaar worden gesteld tegen den prijs van f 7,50 per 100 K.G. franco plaats van bestemming, bij afname van ten minste 10.000 K.G. in eens. De Minister van Landbouw heeft de voorwaarden vastgesteld, waaronder late consumptie-aardappelen door de regeering van verbouwers zullen worden afgenomen.

**Uitvoer kaas.** De door het Zuivelkantoor toegelaten exporteurs van kaas zullen in staat worden gesteld geleidelijk een hoeveelheid kaas, gelijk aan 60 pCt. van hun voorraad op 30 Augustus j.l., uit te voeren en moeten daartegenover 40 pCt. van dien voorraad voor het binnenland reserveeren. Van de voor uitvoer bestemde 60 pCt. mag voorloopig een vierde gedeelte worden uitgevoerd. De Minister is

## MAANDCIJFERS.

## RESUME UIT HET MONTHLY BULLETIN OF STATISTICS (SUPREME ECONOMIC COUNCIL)

		Maandel. gemidd.		1919											
		1913	1918	Jan.	Febr.	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Aug.				
Productie van steenkool (1000 tons)	Engeland .....	24,336	19,282	22,061 <sup>1</sup>	19,789 <sup>2</sup>	18,959 <sup>2</sup>	17,543 <sup>2</sup>	24,612 <sup>1</sup>	17,754 <sup>2</sup>	19,905 <sup>1</sup>	15,017 <sup>2</sup>				
	Ver. Staten .....	43,087	51,809	40,475	33,712	40,852	31,985	45,091	38,583	52,507	—				
	Frankrijk .....	3,404	2,078	2,294	2,036	1,890	1,743 <sup>2</sup>	1,733 <sup>2</sup>	—	—	—				
	Duitschland .....	15,961	13,366 <sup>4</sup>	8,832 <sup>4</sup>	8,389 <sup>4</sup>	9,299 <sup>4</sup>	5,091 <sup>4</sup>	8,772 <sup>4</sup>	8,312 <sup>4</sup>	—	—				
Productie van ruw ijzer (1000 tons)	Engeland .....	869	767	675	635	695	663	673	654	671	—				
	Ver. Staten .....	2,622	3,306	3,355	2,987	3,139	2,518	2,142	2,149	—	—				
	Frankrijk .....	434	110	—	—	—	—	—	—	—	—				
	Duitschland .....	1,608	979 <sup>4</sup>	509 <sup>4</sup>	477 <sup>4</sup>	555 <sup>4</sup>	442 <sup>4</sup>	533 <sup>4</sup>	535 <sup>4</sup>	583 <sup>4</sup>	—				
Schepen op stapel eind der maand (1000 tons)	Engeland .....	1,957	1,980	Kwartaals-opgave	Kwartaals-opgave	Kwartaals-opgave	Kwartaals-opgave	Kwartaals-opgave	Kwartaals-opgave	Kwartaals-opgave	Kwartaals-opgave				
	Ver. Staten .....	148	3,646									2,255	4,186	2,524	3,874
	Frankrijk .....	229	52									110	110	110	110
	Duitschland .....	545	—									—	—	—	—
Imports (netto) 1000 £	Engeland .....	54,930	107,100	129,958	101,954	96,823	98,864	124,162	110,982	141,383	133,521				
	Ver. Staten .....	30,501	50,869	42,134	46,702	53,507	49,631	66,248	56,770	69,552	—				
	Frankrijk .....	28,071	66,383	65,078	74,043	93,162	88,342	73,558	90,946	—	—				
	Duitschland .....	44,129	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
Exports (binnenlandsche producten) 1000 £	Engeland .....	43,770	41,785	47,343	46,915	53,108	58,482	64,345	64,562	65,315	74,773				
	Ver. Staten .....	42,505	105,000	127,459	119,603	123,412	141,682	124,051	187,017	116,534	—				
	Frankrijk .....	22,934	13,811	12,028	11,609	16,364	14,103	17,101	19,133	—	—				
	Duitschland .....	41,374	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
Scheepsbew.: Binnenkom. schepen (1000 tons)	Engeland (geladen)	4,089	1,934	1,834	1,819	1,940	2,207	2,380	2,415	2,811	2,777				
	Ver. Staten (gel. en ballast)	4,440	3,666	2,590	2,458	2,783	3,563	4,067	4,464	—	—				
	Frankrijk (geladen)	2,876	1,654	1,763	1,605	1,644	1,678	1,889	1,793	—	—				
Index-cijfers: Groothand.-prijzen	Engeland (Economist) .....	100	224.9	217.3	215.3	212.0	214.4	222.4	229.8	239.6	241.5				
	Ver. Staten (Bradstreet's) .....	100	203.2	201.3	191.5	187.1	187.7	187.2	196.5	205.2	217.2				
	Frankrijk .....	100	339.2	347.6	340.4	336.6	332.2	325.1	—	—	—				
Wisselkoersen: (wekel. gemiddelde)	New York op Londen	100	97.95	98.03	98.03	97.03	95.54	95.90	94.98	91.04	87.59				
	New York op Parijs	100	92.56	95.52	95.46	92.08	86.49	82.36	80.42	74.81	65.35				
	Parijs op Londen	100	105.53	102.56	102.56	105.14	110.66	116.07	117.89	122.56	134.37				

<sup>1</sup>) Vijf weken. <sup>2</sup>) Vier weken. <sup>3</sup>) Inclusief de productie van Lotharingen.

<sup>4</sup>) Exclusief de productie van Elzas-Lotharingen en Luxemburg sedert October 1918.

## ONTVANGSTEN VAN SPOOR- EN TRAMWEGMAATSCHAPPIJEN JULI 1919.

(Ontleend aan „de Ingenieur“.)

Namen der Maatschappijen.	Personenvervoer.	Goederenvervoer.	Totale ontvangsten.	
			Juli 1919.	Juli 1918.
Maatsch. tot Expl. van S.S., N. C.-S. en Noord-Brab. Duitse Spoorwegmaatschappij <sup>1)</sup> .....	f 3.399.786,—	f 4.792.423,—	f 8.376.740,— <sup>2)</sup>	f 6.756.057,— <sup>4)</sup>
Holl. IJzeren Spoorwegmaatschappij .....	„ 3.552.873,—	„ 2.325.061,—	„ 6.089.838,— <sup>3)</sup>	„ 5.008.487,— <sup>4)</sup>
Dedemsvaartsche Stoomtramweg-mij. ....	„ 16.161,09	„ 26.417,25	„ 43.982,10 <sup>1/2</sup>	„ 44.574,13 <sup>1/2</sup>
Tramw.mij. „de Meijerij“ .....	—	—	„ 34.105,14	„ 34.933,03 <sup>1/2</sup>
Zuid-Nederlandsche Stoomtramweg-mij. ....	„ 16.348,13	„ 20.548,44	„ 37.864,59	„ 36.313,57 <sup>1/2</sup>
Nederlandsche Tramwegmaatschappij .....	„ 70.534,75	„ 68.282,28	„ 142.726,45 <sup>1/2</sup>	„ 112.714,84
Rotterdamsche Tramwegmaatschappij .....	—	—	„ 195.719,32	„ 177.067,92
Westlandsche Stoomtramwegmaatschappij ....	„ 32.043,51 <sup>1/2</sup>	„ 15.208,38	„ 48.569,63 <sup>1/2</sup>	„ 47.848,50
Gemeentetram te Amsterdam .....	„ 834.708,80	—	„ 834.708,80	„ 613.271,66 <sup>1/2</sup>
Haagsche Tramweg-maatschappij .....	„ 410.342,12 <sup>1/2</sup>	—	„ 412.596,47	„ 366.293,78
Rotterdamsche Electriche Tramweg-mij. ....	„ 391.091,06	—	„ 391.091,06	„ 294.652,57 <sup>1/2</sup>
Nederlandsch-Indische Spoorwegmaatschappij	—	—	—	—
lijn Samarang—Vorstenlanden—Willem I..	—	—	„ 635.000,—	„ 593.283,—
Oost-Java Stoomtramwegmaatschappij	—	—	—	—
lijn Modjokerto—Ngoro .....	—	—	„ 28.100,—	„ 29.000,—
lijn Soerabaja—Krian .....	—	—	„ 67.100,—	„ 62.600,—
Samarang—Cheribon Stoomtramwegmaatsch..	—	—	„ 448.800,—	„ 388.700,—
Samar.—Joana Stoomtramwegmaatschappij ..	—	—	„ 322.300,—	„ 286.800,—
Serajoedal Stoomtramwegmaatschappij	—	—	—	—
lijn Maos—Bandjarnegara .....	—	—	„ 103.500,—	„ 78.600,—
lijn Bandjarnegara—Wonosobo .....	—	—	„ 10.500,—	„ 11.400,—
Kediri Stoomtram-Maatschappij .....	—	—	„ 81.100,—	„ 64.048,—
Malang Stoomtram-Maatschappij .....	—	—	„ 84.000,—	„ 57.520,—
Deli-Spoorweg Maatschappij .....	—	—	„ 551.000,—	„ 535.253,—

De ontvangsten der groote maatschappijen, die in „de Ingenieur“ ontbraken, zijn aan het „Maandschrift Centr. Bureau Statistiek“ ontleend.

<sup>1</sup>) Met ingang van 1 Juni 1919 is de exploitatie van de lijn der Noord-Br. D. S. M. overgedragen aan de Mij. tot Expl. van Staatspoorwegen.

<sup>2</sup>) Totaal Juni f 7.849.274,—. <sup>3</sup>) id. f 5.237.900,—. <sup>4</sup>) Definitieve opgave.

voornemens de geheele productie en inkoop en na 30 Augustus voor binnenlandsch verbruik te bestemmen.

Voor aflevering naar de Ned. koloniën zijn geen consenten noodig; de daarvoor bestemde kaas mag echter niet genomen worden uit de 40 pCt., die voor het Zuivelkantoor moet worden opgelegd.

**Uitvoer kaas.** De Minister van Landbouw is voornemens van 3 October af een gedeeltelijken uitvoer toe te laten van de kaas, die bij de inventarisatie van kaas op 30 Aug. jl. aanwezig bleek, op de voorwaarden in de laatste regeling in zake uitvoer van kaas vermeld. Tevens zijn de prijzen genoemd voor de verschillende kaassoorten, waartegen het voor gebruik in het binnenland bestemde deel van de kaas tot Mei 1920 geleverd zal moeten worden.

**Boter.** Nieuwe, verhoogde maximumprijzen zijn vastgesteld voor boter; de prijs in den kleinhandel is, met ingang van 11 October, verhoogd van f 3,20 tot f 3,70 per K.G.

**Suikerconventie.** De Minister van Buitenlandsche Zaken deelt mede, dat de Ned. Regeering tegen 1 September 1920 heeft opgezegd de Suikerconventie. België heeft voorgesteld de Conventie reeds dadelijk bij onderling goedvinden te ontbinden, waarmede de Ned. Regeering in beginsel accoord is gegaan.

**Toezicht kwaliteit brood.** De Minister van Landbouw heeft de instelling van een inspectiedienst bevolen, welke uitsluitend belast wordt met het tot op heden onder meer aan het Station voor Maalderij en Bakkerij te Wageningen opgedragen toezicht op de kwaliteit en de behandeling der voor de broodvoorziening verstrekte regeeringsgrondstoffen. Het land zal daarvoor in 28 districten verdeeld worden, in elk waarvan een inspecteur belast zal zijn met de zorg voor de nakoming der betreffende voorschriften.

**Kindermeele.** De Minister heeft er bij de burgemeesters op aangedrongen zooveel mogelijk de distributie op bons van het maandelijks door den Minister vastgesteld rantsoen kindermeele te handhaven en in ieder geval nauwlettend te waken tegen overschrijding van de maximumprijzen voor dit artikel.

**Veevoeder.** Het voornemen bestaat een hoeveelheid buitenlandsch veevoeder — maïs, cocoskoecken, lijnkoeken, enz. — ter grootte van ongeveer 100.000 ton beschikbaar te stellen voor de melkleveranciers van de groote steden. De verdere aanvoer van veevoeder, met name van maïs, zal worden overgelaten aan den handel. In verband daarmee is met de Nederlandsche reeders een regeling getroffen, waarbij hun wordt toegestaan een zoodanig aantal schepen voor den aanvoer van maïs te bevrachten, dat een geregelde aanvoer van dit veevoeder verzekerd is.

**Uitvoer flesschen.** De Minister van Landbouw heeft, met ingang van 1 October, tot nadere aankondiging dispensatie verleend van het verbod van uitvoer van flesschen.

**Uitvoer tabak en sigaren.** Bij Kon. besluit van 13 Sept. jl., Stbl. No. 567, is definitief ingetrokken het verbod tot uitvoer van ruwe tabak en van sigaren, sigaretten en verdere producten van tabak, welke verboden reeds voorloopig waren opgeheven bij besluit van 25 Juli jl.

**Kalkbranderijen in Limburg.** De Minister van Landbouw heeft ingesteld een commissie, die tot taak heeft een onderzoek in te stellen naar den toestand van de tijdens den oorlog in Limburg ontstane kalkbranderijen en na te gaan, of er aanleiding bestaat voor de verdere ontwikkeling van deze kalkindustrie bijzondere maatregelen te nemen.

**Invvoercontrole op vetten, oliën en oliehoudende zaden.** Alle in transitio gedeclareerde aanvoeren zullen buiten de bemoeienis van genoemd bureau vallen.

## STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN.

N.B. \*\*\* beteekent: Cijfers nog niet ontvangen.

### GELDKOERSEN.

#### BANKDISCONTO'S.

	11 October 1919	20 Juli 1914
Ned. (Disc. Wissels.	4 1/2 sedert 1 Juli '15	3 1/2 sedert 23 Mrt. '14
Bank { Bel.Binn.Eff. 4 1/2 " 1 " '15	4 " 23 " '14	
{ Vrsch.in R.C. 5 1/2 " 19 Aug.'14	5 " 23 " '14	
Bank van Engeland	5 " 5 Apr.'17	3 " 29 Jan.'14
Duitsche Rijksbank	5 " 23 Dec.'14	4 " 5 Febr.'14
Bank van Frankrijk	5 " 21 Aug.'14	3 1/2 " 29 Jan.'14
Oostenr. Hong. Bk.	5 " 12 Apr.'15	4 " 12 Mrt.'14
Nat.Bank v. Denem.	6 " 7 Oct.'19	5 " 6 Febr.'14
Zweedsche Rijksbk.	6 " 13 Juni'19	4 1/2 " 6 " '14
Bank v. Noorwegen	5 1/2 " 11 Mei '19	4 1/2 " 11 " '14
Zwitserse Nat.Bk.	5 " 21 Aug.'19	3 1/2 " 19 " '14
Belgische Nat. Bk.	3 1/2 " 1 Oct.'19	4 " 30 Jan.'14
Bank van Spanje ..	4 " 22 Mrt.'17	4 1/2 " 24 Sept.'03
Bank van Italië ..	5 " 10 Jan.'18	5 " 9 Mei '14
Feder. Res. Bk. N.Y.	3 1/2-4 1/2	—
Javasche Bank ....	3 1/2 " 1 Aug.'09	3 1/2 " 1 Aug.'09

#### OPEN MARKT.

Data	Amsterdam		Londen	Berlijn	Parijs	N. York
	Part. disconto	Prolongatie	Part. disconto	Part. disconto	Part. disc.	Call. money
11 Oct. '19	4	4	4 5/8	4-5/8	—	7 1/2-8 1/2
4-11 O. '19	3 3/4-4	4-4 1/2	4 5/8	4-5/8	—	6-12
29 S.-4 O. '19	3 3/4-4	4-5	3 3/4-7/8	4-5/8	—	5 1/2-12
22-27 S. '19	3 3/4-4	4-5 1/2	3 3/4-7/8	4-5/8	—	5 1/2-8
7-12 O. '18	3 1/2-4	3 3/4-4	3 1/2-3/4	4-5/8	—	5 3/4-6
8-13 " '17	2-3/8	2 1/2	4 10/16 3/4	4-5/8	—	3 1/2-4 3/4
20-24 Juli '14	3 1/4-3/8	2 1/4-3/4	2 1/4-3/4	2 1/8-1/2	2 3/4	1 3/4-2 1/2

<sup>1)</sup> Notering van 10 October. <sup>2)</sup> Het particulier disconto der gemeentewissels was in de afgelopen week 1/2-3/4 pCt. hooger.  
<sup>3)</sup> Notering van 13-20 October 1917.

### WISSELKOERSEN.

#### WISSELMARKT.

De wisselmarkt was de afgelopen week zeer flauw. Londen daalde van 11.18 tot ca. 11.—, slot ca. 11.04 1/2. Parijs daalde van 31.80 tot 31.—, België van 32.— tot 31.10. Markten waren vooral in het begin der week sterk aangeboden en liepen van 10.90 tot 9.70 terug. Daarna verbeterde de koers een weinig, zoodat de volgende dagen tusschen 9.85 en 10.15 verhandeld werd. Weenen was sterk aangeboden voor Zuid-Duitsche en Zwitsersche rekening, zoodat de koers wederom f 1.— terugliep. Slot ca. 2.85 à 2.90 of ongeveer 1/17 van de goudwaarde. Ook dollars waren nogal aangeboden. Het prijsverschil bleef echter gering. De neutrale wissels liepen eveneens niet onaanzienlijk terug, zoodat de appreciatie van den gulden overal grooter werd. Alleen Kopenhagen kon ten slotte het verschil weder geheel inhalen en sloot eerder nog iets hooger. Indië na een rijzing op Maandag tot 104 1/2 was later iets meer aangeboden, ongeveer 103 1/2 à 103 3/4.

#### KOERSEN IN NEDERLAND.

Data	Londen <sup>1)</sup>	Parijs <sup>2)</sup>	Berlijn <sup>3)</sup>	Weenen <sup>4)</sup>	Brussel <sup>5)</sup>	New York <sup>6)</sup>
6 Oct. 1919..	11.17 1/2	31.85	10.77 1/2	3.55	31.75	2.64 1/4
7 " 1919..	11.16	31.25	10.55	3.50	31.30	2.64 1/4
8 " 1919..	11.12 1/2	31.30	10.17 1/2	3.15	31.35	2.63 3/4
9 " 1919..	11.11 1/2	31.30	10.12 1/2	3.—	31.30	2.63 1/4
10 " 1919..	11.08 1/2	31.10	10.15	3.—	31.35	2.64
11 " 1919..	11.04 1/2	31.—	10.10	2.85	—	—
Laagste d.w. <sup>1)</sup>	11.06	30.95	9.60	2.60	30.95	2.62
Hoogste " " <sup>1)</sup>	11.20	32.—	10.90	3.80	32.—	2.64 3/4
3 Oct. 1919..	11.20 <sup>2)</sup>	32.10 <sup>2)</sup>	10.92 1/2	3.75 <sup>2)</sup>	30.05	2.64 3/4
26 Sept. 1919..	11.24 <sup>3)</sup>	33.25 <sup>3)</sup>	11.90	4.25 <sup>3)</sup>	31.75	2.66 1/2
Muntpariteit..	12.10 <sup>4)</sup>	48.—	59.26	50.41	48.—	2.48 3/4

<sup>1)</sup> Notering te Amsterdam. <sup>2)</sup> Notering te Rotterdam.

<sup>3)</sup> Particuliere opgave. <sup>4)</sup> Notering van 4 October.

<sup>5)</sup> idem van 27 September.

Data	Stock-holm <sup>*)</sup>	Kopen-hagen <sup>*)</sup>	Chris-tiania <sup>*)</sup>	Zwitser-land <sup>*)</sup>	Spanje <sup>1)</sup>	Batavia <sup>1)</sup> telegrafisch
6 Oct. 1919	65.10	57.30	61.30	47.45	50.50	104 1/2
7 " 1919	64.95	57.—	61.25	47.50	50.50	103 1/4-3/4
8 " 1919	64.80	56.80	61.—	47.30	50.50	103 1/4-3/4
9 " 1919	64.75	56.80	60.95	47.20	50.50	103 1/4-3/4
10 " 1919	64.75	57.50	60.95	47.30	50.40	103 1/4-3/4
11 " 1919	64.70	57.35	60.95	47.25	50.40	103 1/4-3/4
L'ste d. w. <sup>1)</sup>	64.60	56.60	60.70	47.—	50.—	103 1/4
H'ste " " <sup>1)</sup>	65.50	57.60	61.50	47.65	51.—	104 1/2
4 Oct. 1919	65.20	57.40	61.40	47.50	50.40	103-1/2
27 Sept. 1919	66.—	58.25	62.20	47.75	50.50	101 1/2-102 1/2
Muntpariteit	66.67	66.67	66.67	48.—	48.—	100

\*) Noteering te Amsterdam. 1) Particuliere opgave.

KOERSEN TE NEW YORK.

Data	Cable Londen (in \$ per £)	Zicht Parijs (in frs. p. \$)	Zicht Berlijn (in cents p. 4 Rm.)	Zicht Amsterdam (in cents p. gld.)
11 Oct. .... 1919	4.19.50	8.55	nom.	37 3/8
Laagste d. week..	4.19.—	8.38	nom.	37 3/8
Hoogste " " ..	4.22.—	8.55	nom.	38
4 Oct. .... 1919	4.12.75	8.40	nom.	38 1)
27 Sept. .... 1919	4.26.—	8.07	nom.	37 1/2 2)
Muntpariteit....	4.86.67	5.18 1/4	95 1/4	40 3/16

1) Noteering van 3 October. 2) idem van 24 September.

KOERSEN VAN DE VOLGENDE PLAATSEN OP LONDEN.

Plaatsen en Landen	Noteerings-eenheden	27 Sept. 1919	4 Oct. 1919	Tijdspek 6-11 Oct. 1919		11 Oct. 1919 <sup>2)</sup>
				Laagste	Hoogste	
Alexandrië..	Piast. p. £	97 3/8	97 3/8	97 3/8	97 3/8	97 3/8
*B. Aires <sup>1)</sup> ..	d.p.gd.pes.	54 3/8	54 1/2	54 1/2	55 1/2	55 1/2
Calcutta ....	sh/d.p.rup.	2/0 3/4	2/0 3/4	2/0	2/0 3/4	2/0 3/4
Hongkong ..	id. p. \$	4/2 1/4	4/2 1/4	4/2 1/4	4/2 1/2	4/2 1/2
Lissabon ....	d. p.escudo	26 1/4	26 1/4	25 3/4	26 3/4	26 1/8
Madrid .....	Peset. p. £	21.99	22.06	21.87	22.08	21.97
*Montevideo <sup>1)</sup>	d.p.peso	57 1/4	57 3/8	57	58 1/4	58
Montreal....	\$ per £	4.40 1/2	4.37 1/2	4.32	4.39	4.34 3/8
*R.d.Janeiro.	d.p.milr.	14 1/8	14 1/16	14 3/4	14 13/16	14 13/16
Rome .....	Lires p. £	41.13	41.20	41.20	41.78	41.76
Shanghai ...	sh/d.p.tael	6/3	6/3	6/3	6/4	6/3 1/2
Singapore ..	id. p. \$	2/4 3/8	2/4 3/16	2/4 3/8	2/4 3/8	2/4 3/8
*Valparaiso..	d.p.pap.p.	11 1/16	11 1/2	11 1/2	11 1/2	11 1/2
Yokohama ...	sh/d.p.yen	2/4 3/4	2/5	2/4 3/8	2/5 1/4	2/4 3/8

\* Koersen van den dag voorafgaande aan de data in het hoofd vermeld. 1) Telegrafisch transfert.

GOUD EN ZILVER.

Sedert 29 Juli 1916 worden de dagelijksche ontvangsten en onttrekkingen van goud door de Bank van Engeland tijdelijk niet bekend gemaakt.

NOTEERING VAN ZILVER.

Noteering te Londen		te New York	
11 Oct. 1919	62 7/8	117 1/8	
4 " 1919	64	120	
27 Sept. 1919	63 3/8 1)	118 3/8	
20 " 1919	62	114 1/2	
12 Oct. 1918	49 1/2 2)	101 1/8 2)	
15 Oct. 1917	44	86 1/4	
20 Juli 1914	24 15/16	54 1/8	

1) Noteering van 26 September. 2) idem van 11 October 1918.

N. U. M.

Weekstaat der Nederlandsche Uitvoermaatschappij. Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Bankiers	Buitenl. Schatkistbilj.	Debet Diverse reken. <sup>1)</sup>	5 pCt. Schuld-brieven	Credit Diverse reken. <sup>1)</sup>
9 Oct. 1919..	4.276	58.650	2.110	17.164	43.789
30 Sept. 1919..	3.224	58.650	1.410	17.164	43.074
25 " 1919..	3.031	58.650	1.364	17.164	42.908
18 " 1919..	2.791	58.650	1.384	17.164	42.515
10 Oct. 1918..	3.946	49.600	66.800	14.508	93.612

1) Beide rekeningen omvatten, behalve garantiewisels in portefeuille tot het bedrag der buitenl. schatkistbiljetten, in hoofdzaak garantiewisels in depôt bij de Ned. Bank.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 11 Oct. 1919.

Activa.

Binnenl. Wis-sels, Prom., enz. in disc.	H.-bk. f 92.414.740,08	B.-bk. " 601.438,32	Ag.sch. " 34.103.052,88 1/2	f 127.119.231,28 1/2
Papier o. h. Buitenl. in disconto	Idem eigen portef. f 48.082.389,—			
Af: Verkocht maar voor de bk. nog niet afgel.	48.082.389,—			
Beleeningen	H.-bk. f 138.814.606,82	B.-bk. " 12.533.912,12 1/2	Ag.sch. " 78.286.889,11	f 229.635.408,05 1/2
Op Effecten	f 224.487.008,05 1/2			
Op Goederen en Spec.	5.148.400,—			
Voorschotten a. h. Rijk	13.763.643,45 1/2			
Munt en Muntmateriaal	Munt, Goud f 56.411.425,—			
Muntmat., Goud	575.761.395,29 1/2			
	f 632.172.820,29 1/2			
Munt, Zilver, enz.	4.662.249,12			
Muntmat., Zilver	636.835.069,41 1/2			
Effecten	Bel. v. h. Res.fonds. f 4.523.617,50			
id. van 1/8 v. h. kapit.	3.946.745,87 1/2			
Geb. en Meub. der Bank	8.470.363,37 1/2			
Diverse rekeningen	3.312.000,—			
	49.950.873,28			
	f 1.117.168.977,86 1/2			

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000,—			
Reservefonds	5.000.000,—			
Bankbiljetten in omloop	1.015.774.045,—			
Banksignatiën in omloop	1.968.952,00 1/2			
Rekening-Courant saldo's:	Van het Rijk f —			
Van anderen	64.631.301,75 1/2			
Diverse rekeningen	64.631.301,75 1/2			
	9.794.679,10 1/2			
	f 1.117.168.977,86 1/2			
Beschikbaar metaalsaldo	f 419.592.303,15			
Op de basis van 1/8 metaaldekking	203.117.443,40			
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is	2.097.461.515,—			

Verschillen met den vorigen weekstaat:

	Meer	Minder
Disconto's	3.346.344,84	
Buitenlandsche wissels	419.044,—	
Beleeningen		2.045.649,65 1/2
Goud		13.103,93
Zilver		144.416,32 1/2
Bankbiljetten		5.686.040,—
Part. Rek.-Crt. saldo's	7.783.297,88	

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud	Zilver	Bank-biljetten	Andere opschbare schulden
11 Oct. 1919	632.173	4.662	1.015.774	66.600
4 " 1919	632.186	4.807	1.021.460	58.451
27 Sept. 1919	631.763	5.008	1.000.138	66.693
20 " 1919	631.090	4.905	989.558	78.479
13 " 1919	631.577	5.830	995.715	82.014
6 " 1919	631.587	5.801	1.003.950	66.211
30 Aug. 1919	635.593	5.823	1.002.879	72.730
23 " 1919	638.640	5.868	987.544	66.650
16 " 1919	646.533	5.792	996.647	79.149
9 " 1919	646.533	5.822	1.004.122	76.992
2 " 1919	646.539	6.089	1.022.892	66.751
26 Juli 1919	651.403	6.417	1.003.290	70.823
19 " 1919	651.403	6.635	1.010.346	70.147
12 Oct. 1918	707.517	8.065	982.137	73.964
13 Oct. 1917	685.021	7.331	815.593	81.886
25 Juli. 1914	162.114	8.228	310.437	6.198



Data	Disconto's		Beleeningen	Beschikbaar Metaal-saldo	Dekking-percentage
	Totaal	Hieraan Schatkist-promessen rechtstreeks			
11 Oct. 1919	127.119	76.000	229.635	419.592	59
4 " 1919	123.773	69.000	231.681	420.245	59
27 Sept. 1919	123.673	61.000	216.579	422.639	60
20 " 1919	130.927	65.000	211.468	422.222	60
13 " 1919	136.139	65.000	213.829	421.095	59
6 " 1919	122.819	50.000	220.151	422.589	60
30 Aug. 1919	111.649	47.000	236.647	425.494	60
23 " 1919	86.755	28.000	240.259	432.844	61
16 " 1919	101.330	40.000	234.006	436.277	61
9 " 1919	107.751	52.000	234.038	435.244	60
2 " 1919	119.252	65.500	239.220	433.810	60
26 Juli 1919	112.536	66.500	208.158	442.070	61
19 " 1919	113.747	61.000	208.275	441.012	61
12 Oct. 1918	118.290	91.000	117.106	503.772	68
13 Oct. 1917	74.892	64.000	69.977	511.880	77
25 Juli 1914	67.947	14.300	61.686	48.521 <sup>1)</sup>	54

<sup>1)</sup> Op de basis van 2/3 metaaldekking.

Uit de bekendmaking van den Minister van Financiën blijkt, dat uitstonden op:

	4 October 1919	11 October 1919
Aan schatkistpromessen..	f 399.240.000,—	f 405.170.000,—
waarvan rechtstreeks bij de Ned. Bank geplaatst	„ 69.000.000,—	„ 76.000.000,—
Aan schatkistbiljetten ..	„ 95.014.000,—	„ 95.014.000,—
Aan zilverbons .....	„ 40.136.138,—	„ 39.993.545,50

**JAVASCHE BANK.**

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Naast de per mail ontvangen gegevens worden de telegrafisch bekend geworden totaalcijfers der obligo's en uitzettingen en het beschikbaar metaalsaldo van latere data opgenomen.

Data	Goud	Zilver	Bankbiljetten	Andere opsch. schulden
27 Sept. 1919.....	***	***	385.000	
13 " 1919.....	***	***	381.500	
6 " 1919.....	***	***	383.000	
30 Aug. 1919.....	155.375	2.885	277.162	110.367
23 " 1919.....	156.404	3.102	274.727	99.276
16 " 1919.....	147.735	3.229	271.096	91.144
9 " 1919.....	142.029	4.194	258.438	85.625
21 Sept. 1918.....	100.300	14.088	179.199	76.939
22 Sept. 1917.....	82.246	17.393	173.293	58.435
25 Juli 1914.....	22.057	31.907	110.172	12.634

Data	Disconto's	Wissels, buiten N.-Ind. betaalbaar	Beleeningen	Diverse rekeningen <sup>1)</sup>	Beschikbaar metaal-saldo	Dekking-percentage
27 Sept. 1919		224.000	***	107.500	***	
13 " 1919		224.000	***	106.750	***	
6 " 1919		226.000	***	106.000	***	
30 Aug. 1919	12.083	18.783	183.649	22.711	80.968	41
23 " 1919	11.395	18.029	177.414	16.001	84.979	43
16 " 1919	12.300	17.172	169.375	21.061	78.742	42
9 " 1919	12.848	16.868	137.441	27.431	77.661	42
21 Sept. 1918	8.427	26.278	73.118	17.556	63.348	45
22 Sept. 1917	7.808	34.774	72.943	19.699	53.578	43
25 Juli 1914	7.259	6.395	47.934	2.228	4.842 <sup>2)</sup>	44

<sup>1)</sup> Sluitpost der activa. <sup>2)</sup> Op de basis van 2/3 metaaldekking.

**SURINAAMSCH-BANK.**

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Metaal	Circulatie	Andere opsch. schulden	Disconto's	Div. rekeningen <sup>1)</sup>
23 Aug. 1919 ..	949	1.448	1.151	1.524	416
16 " 1919 ..	945	1.497	1.129	1.516	423
9 " 1919 ..	943	1.510	1.124	1.521	381
2 " 1919 ..	940	1.608	1.101	1.510	442
24 Aug. 1918 ..	665	1.261	1.059	1.151	73
25 Aug. 1917 ..	713	1.113	995	905	730
25 Juli 1914 ..	645	1.100	560	735	896

<sup>1)</sup> Sluitpost der activa.

**BUITENLANDSCHE BANKSTATEN.**

Aan het eind van ieder kwartaal wordt een overzicht gegeven van enkele niet wekelijks opgenomen bankstaten.

**BANK VAN ENGELAND.**

Voornaamste posten, onder bijvoeging der Currency Notes, in duizenden pond sterling.

Data	Metaal	Circulatie	Currency Notes.		
			Bedrag	Goudd.	Gov. Sec.
8 Oct. 1919	88.127	84.406	339.486	28.500	321.603
1 " 1919	88.159	84.142	335.021	28.500	317.536
24 Sept. 1919	88.196	81.611	331.174	28.500	314.036
17 " 1919	88.243	80.902	330.627	28.500	313.585
-9 Oct. 1918	73.109	62.796	282.225	28.500	261.160
10 Oct. 1917	55.489	41.678	183.109	28.500	156.062
22 Juli 1914	40.164	29.317	—	—	—

Data	Gov. Sec.	Other Sec.	Public Depos.	Other Depos.	Reserve	Dekking-percentage <sup>1)</sup>
8 Oct. '19	57.231	81.707	23.151	120.332	22.171	15,45
1 " '19	70.735	81.990	35.863	121.220	22.467	14,25
24 Sept. '19	26.229	83.706	19.396	97.457	25.036	21,42
17 " '19	19.523	84.722	20.128	91.822	25.791	23,03
-9 Oct. '18	59.243	95.511	28.328	137.586	28.763	17,33
10 Oct. '17	58.272	88.944	42.176	119.625	32.260	19,93
22 Juli '14	11.005	33.633	13.735	42.185	29.297	52 2/3

<sup>1)</sup> Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

**DUITSCH-BANK.**

Voornaamste posten, onder bijvoeging der Darlehens-kassenscheine, in duizenden Mark.

Data	Metaal	Daarvan Goud	Kassenscheine	Circulatie	Dekking-percentage <sup>1)</sup>
30 Sept. 1919	1.115.881	1.096.571	9.045.020	29.784.100	34
23 " 1919	1.116.434	1.096.983	8.617.934	28.619.037	34
12 " 1919	1.121.120	1.102.314	8.237.490	29.010.156	32
6 " 1919	1.121.771	1.103.252	8.265.350	29.094.436	32
30 Sept. 1918	2.563.033	2.447.215	2.646.896	15.334.358	34
29 Sept. 1917	2.505.761	2.404.006	986.481	10.204.936	34
23 Juli 1914	1.691.398	1.356.857	65.479	1.890.895	93

<sup>1)</sup> Dekking der circulatie door metaal en Kassenscheine.

Data	Wissels	Rek. Crt.	Darlehenskassenscheine	
			Totaal uitgegeven	In kas bij de Reichsbank
30 Sept. 1919	33.859.042	13.019.450	20.954.300	9.019.200
23 " 1919	28.454.907	8.334.080	20.218.400	8.591.800
12 " 1919	28.822.448	8.405.521	20.214.400	8.460.600
6 " 1919	31.246.515	10.885.265	20.289.000	8.513.300
30 Sept. 1918	23.830.058	14.538.078	11.502.200	2.636.000
29 Sept. 1917	15.632.509	9.540.925	6.523.200	975.000
23 Juli 1914	750.892	943.964	—	—

**OOSTENRIJSCH-HONGAARSCH-BANK.**

Voornaamste posten in duizenden Kronen.

Data	Metaal- en buitenl. goud-wissels	Disc. en beleeningen	Bijzondere schuld van Oostenrijk en Hongarije	Bankbiljetten	Rek. Crt. saldi
30 Spt. '19	330.556	13.435.826	32.954.000	45.783.793	8.609.072
23 " '19	330.704	13.436.201	32.954.000	45.203.196	9.088.375
15 " '19	330.566	13.455.654	32.954.000	44.463.678	7.406.343
7 " '19	328.171	12.359.551	32.954.000	43.455.946	6.229.562
23 Juli '14	1.589.267	954.356	—	2.159.759	291.270

<sup>1)</sup> waarvan 260.756 goud, 13.062 buitenlandsche goudwissels en 56.737 munt- en muntmateriaal zilver.

## BANK VAN FRANKRIJK.

Voornaamste posten in duizenden francs.

Data	Goud	Waarvan in het Buitenland	Zilver	Te goed in het Buitenland	Buit.gou. voorsch. ald. Staat
9 Oct. '19	5.574.475	1.978.278	290.603	***	25.050.000
2 " '19	5.574.184	1.978.278	291.458	803.340	24.750.000
25 Sept. '19	5.573.838	1.978.278	292.649	830.634	24.150.000
18 " '19	5.573.301	1.978.278	293.907	795.982	24.000.000
10 Oct. '18	5.439.271	2.037.108	320.054	1.574.028	18.400.000
11 Oct. '17	5.322.715	2.037.108	259.043	769.149	12.100.000
23 Juli '14	4.104.390	—	639.620	—	—

Data als boven.	Wissels	Uitgestelde Wissels	Beleening	Bankbiljetten	Rek. Crt. Particulieren	Rek. Crt. Staat
	928.667	684.587	1.305.185	36.726.249	2.762.461	56.712
	995.966	689.341	1.266.226	36.255.602	2.753.615	65.267
	942.711	694.468	1.281.113	35.786.798	2.782.397	81.015
	940.029	699.421	1.261.195	35.655.028	2.742.654	87.722
	867.983	1.056.136	841.265	30.539.744	2.899.423	97.403
	592.104	2.274.133	1.114.526	21.607.953	2.821.696	25.315
	1.541.080	—	769.400	5.911.910	942.570	400.590

## SOCIÉTÉ GÉNÉRALE DE BELGIQUE. 1)

Voornaamste posten in duizenden francs.

Data	Metaal incl. buitenl. saldt.	Beleening van buitenl. order.	Beleening van prom. d. provinc.	Binn. wissels en beleening	Circulatie	Rek. Crt. saldt.
17 Oct. '18	1.216.753	100.082	480.000	97.728	1.507.912	377.440
10 " '18	1.219.743	100.021	480.000	100.040	1.508.011	382.595
3 " '18	1.144.781	100.011	480.000	95.287	1.452.612	358.318
26 Sept. '18	1.145.778	99.982	480.000	101.783	1.452.948	365.452
18 Oct. '17	476.043	90.903	480.000	100.351	1.172.474	91.204
19 Oct. '16	352.872	76.033	480.000	39.834	828.739	110.088

1) Sedert einde 1914 met de functie van circulatiebank belast.

## VEREENIGDE STATEN VAN NOORD-AMERIKA.

FEDERAL RESERVE BANKS.

Voornaamste posten in duizenden dollars.

Data	Goud	Waarvan voor dekking F. R. Notes	Waarvan in het buitenland	Zilver etc.	F.R. Notes in circulatie
12 Sept. '19	2.068.867	1.299.535	—	69.632	2.621.228
5 " '19	2.067.052	1.281.504	—	69.818	2.611.697
29 Aug. '19	2.066.788	1.258.917	—	69.188	2.580.629
22 " '19	2.074.285	1.234.298	—	68.416	2.553.534
13 Sept. '18	2.023.558	1.190.072	5.829	52.481	2.295.031
14 Sept. '17	1.374.949	529.597	52.500	51.085	644.567

Data	Wissels	Totaal Deposito's	Waarvan Kapitaal	Algem. Dekkingspercentage 1)	Percent. Gouddekking circulatie
12 Sept. '19	2.116.843	2.649.514	85.140	43,3	49,6
5 " '19	2.202.085	2.559.081	84.996	48,1	48,7
29 Aug. '19	2.178.272	2.446.310	84.926	48,3	49,1
22 " '19	2.137.221	2.487.074	84.730	47,8	48,7
13 Sept. '18	1.910.178	2.284.107	78.689	51,1	51,9
14 Sept. '17	335.778	1.368.782	59.368	74,4	82,2

1) Verhouding tusschen: den totalen goudvoorraad, zilver etc., en de opeisbare schulden: F. R. Notes en netto deposito's met inbegrip van het kapitaal.

## PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Voornaamste posten in duizenden dollars.

Data	Aantal banken	Totaal uitgezette gelden en beleggingen	'Reserve' bij de F. R. banks	Totaal deposito's	Waarvan lime-deposito's
5 Sept. '19	774	15.233.886	1.342.058	13.510.339	1.921.549
29 Aug. '19	773	14.964.914	1.324.374	13.233.658	1.919.905
22 " '19	773	14.957.118	1.286.143	13.262.644	1.897.928
15 " '19	769	14.930.870	1.359.099	13.372.969	1.882.701
6 Sept. '18	735	12.999.208	1.192.072	11.368.823	1.461.373

## EFFECTENBEURZEN.

Amsterdam, 13 October 1919.

De achter ons liggende berichtperiode heeft op de internationale beurzen over het geheel een zeer optimistisch verloop gehad. Toch kan niet worden gezegd, dat dit een teeken is van hoopvolle toekomstverwachtingen of van factoren, die een herstel van meer normale verhoudingen zouden kunnen inluiden. Veeleer moet in de willige stemming van de meeste fondsenbeurzen worden gezien een ongezone, abnormale uiting van zorgeloosheid en speelzucht aan den éénen, en van desorganisatie in het internationale economisch verkeer aan den anderen kant. In deze kolommen is op deze omstandigheden ten aanzien van de landen der voormalige Centrale Mogendheden reeds herhaaldelijk gewezen; ook echter in de Geallieerde Rijken spelen de hier genoemde factoren een rol van niet te onderschatten beteekenis.

Voornamelijk geldt dit voor Frankrijk. Ter beurze van Parijs was b.v. de wisselhandel vóór den oorlog wel buitengewoon belangrijk en uitgebreid, waren de omzettingen van zeer groote beteekenis; doch in vergelijking met de effectenmarkt was de entourage hier zeer rustig en viel de uitgebreidheid van den handel stellig niet door uiterlijkheden op. Dit is thans geheel en al gewijzigd. Het grootste gedeelte van den beurshandel, zoowel wat effecten, als wat goederen betreft, concentreert zich op den handel in buitenlandse valuta's. De normale goederenomzettingen worden meer en meer berekend op calculaties met betrekking tot de afwikkeling dan met het oog op de prijzen der artikelen zelve. Ook de speculatie speelt hier een zeer groote rol. Het gevolg hiervan is, dat vrijwel het gansche zakenleven op losse schroeven is gesteld en dat men van den éénen dag in den anderen voortleeft, zonder zich veel rekenschap te geven van de gevolgen, die hieruit kunnen voortvloeien. Van de kringen der vaklieden, die zich oorspronkelijk alleen met het valutavraagstuk hebben bezig gehouden, heeft zich de interesse over het groote publiek verdeeld, niet om tot een oplossing te komen, doch om het grootst mogelijk profijt van den actueelen toestand te trekken. Hierdoor worden de wilde fluctuaties natuurlijk sterk in de hand gewerkt, zoodat het vraagstuk der valuta reeds lang niet meer een probleem is van crediet en van den stand der handelsbalans, doch voor een groot deel wordt beoordeeld uit speculatieve oogmerken. Op één enkel den dag is het geen uitzondering, wanneer buitenlandse valuta's (Ponden, Hollandsche Guldens, Dollars, enz.) varieeren van 10 tot 20 pCt., zoodat de marge, die vóór den oorlog vaak als winst op wisseltransacties werd aangemerkt (¼ a ½ pro mille, bij uitzondering, in zeer gunstige gevallen ¼ percent) thans als belachelijk laag voorkomt.

Op de fondsenmarkt heeft deze constellatie een zeer bijzondere invloed. Ter beurze van Parijs trekken vooral de z.g. „valuta“-waarden natuurlijk in de eerste plaats zeer sterk de aandacht. Hierbij komt de geld-overvloed ten gevolge van de inflatie in de bankbiljetten-circulatie, waardoor het beschikbare kapitaal belegging zoekt in verschillende objecten der effectenmarkt. Vaak wordt hier zonder eenig oordeel des onderscheids gehandeld; geruchten zijn vaak voldoende, om de meest wilde koersverheffingen te voorschijn te doen roepen. Fransche Rente kon echter slechts in zeer bescheiden mate montereen; daarentegen profiteerden bankaandeelen in de eerste plaats van de omstandigheden, waarvoor echter wel eenige geldende motieven zijn aan te voeren. Zooals in alle landen, verkrijgt ook in Frankrijk het bankwezen een steeds meer geprononceerder positie in het economisch samenstel.

Spoorwegaandeelen bleven eenigszins verwaarloosd, in tegenstelling met petroleum- en rubberwaarden, die tot sterk verhoogde koersen werden omgezet.

Ter beurze van Londen heeft het valuta-vraagstuk nog niet dien invloed gekregen, die het op andere beurzen reeds heeft bereikt. Hier waren het meer aangelegenheden van internen politiek en economischen aard, die den doorslag hebben gegeven bij het bepalen van de stemming op de fondsenbeurs. Vooral het einde van de spoorwegstaking heeft een uiterst gunstigen invloed op het prijsniveau uitgeoefend, voornamelijk hierom, wijl van een bepaalde overwinning van één der beide partijen niet kan worden gesproken en de kans derhalve gering is, dat binnen afzienbaren tijd weder tot een krachtproef als onlangs gehouden, zal worden overgegaan. Hierbij komt, dat het prestige der Regeering, dat door de telkens herhaalde tusschentijdsche verkiezingen in diverse districten vrij sterk had geleden, thans weder stevig bevestigd is, hetgeen op de beurs ook een gunstige uitwerking heeft uitgeoefend. Toch waren niet alle afdelingen in even optimistische stemming.

In de eerste plaats geldt dit wel voor de rubbermarkt. Na de levendige omzetten van eenigen tijd geleden en de willige tendens, die voor de betrokken aandelen heeft bestaan, is thans een periode van rust ingetreden, voornamelijk wel, omdat de prijzen van het ruwe product niet aan alle verwachtingen hebben beantwoord. Toch is de markt-tendens wel vast gebleven, evenals dit het geval is geweest voor de petroleummarkt. Over het geheel kan worden gezegd, dat een gevoel van verruiming is ingetreden, doch dat de koersen zich nog niet geheel hieraan hebben aangepast.

Te New York is de markt sterk beïnvloed door de arbeidersonlusten. Het is echter tekenend, dat een scherpe daling hiervan niet het gevolg is geweest. Noch de onderbreking der werkzaamheden in de staalnijverheid, noch de staking in het havenbedrijf, heeft de koersen op de fondsenmarkt aan sterke fluctuaties blootgesteld. Algemeen heerscht de opinie, dat het ten slotte tot een minnelijke schikking zal kunnen komen, temeer, waar de ziekte van President Wilson niet van ernstigen aard belooft te zijn, zoodat primo kan worden gerekend op tusschenkomst van deze zijde, secundo geen rekening gehouden behoeft te worden met wijzigingen in het staatsbestuur. Zelfs zijn op sommige dagen krachtige koersverheffingen te constateeren geweest, speciaal voor die fondsen, die in meer direct verband staan tot de moeilijkheden in de arbeiderswereld. Zoo waren b.v. aandelen United States Steel Corporation en International Mercantile Marine Trust vaak tot olopende prijzen gevraagd en werden zij in groote posten uit de markt genomen. Speciaal viel echter de aandacht op petroleumwaarden, waarbij de certificaten der Koninklijke Petroleum-Mij. wel op den voorgrond stonden.

Te Berlijn is de beurs in het teeken der valuta-problemen gebleven. Over het geheel dus was de stemming vast, terwijl valuta-waarden weder een nieuwen voorsprong hebben kunnen behalen. Ondanks het feit, dat de financieele toestand van het Deutsche Rijk voor de toekomst door ernstige kringen als zeer donker wordt afgeschilderd, vat de beurs de zaken nog van den lichten kant op en beschouwt het groote publiek den uitverkoop van allerlei artikelen, die thans wordt gehouden, als het begin van het herstel van meer normale verhoudingen. Ook de behoefte aan nieuw kapitaal van allerlei industriele ondernemingen heeft tot deze fictie medegewerkt. Het spreekt van zelf, dat bij de ontzaggelijk hooge prijzen, die thans voor materialen en allerlei grondstoffen betaald moeten worden, de kapitalen van verschillende maatschappijen niet meer toereikend zijn, om alles te financieren. Het is echter de vraag, of deze nieuwe kapitalen voldoende renderend gemaakt kunnen worden, wijl de prijzen in Duitschland, ook wat den export betreft, zich nog niet geheel aan de depreciatie der valuta hebben aangepast, zoodat de winsten, op de fabrieken behaald en te behalen, niet in verhouding staan tot de prijzen, die voor buitenlandsche grondstoffen betaald moeten worden.

Al deze problemen worden natuurlijk wel in de hoofden van vakkundigen verwerkt, doch tot het publiek dringt slechts door de uiterlijke levendigheid van de industrie en van de fondsenmarkt. Overigens was de loop van zaken op de laatste geheel gelijk aan dien van de vorige berichtsperiode, waarbij echter de koersvoortgang van verschillende waarden eenige vorderingen heeft gemaakt.

Te Londen is de markt voor staatsfondsen vrij kalm gebleven. Onze inheemsche soorten onderscheiden zich niet in bijzondere mate; daarentegen reageerden Russische en Oostenrijksche staatsfondsen vrij scherp. De eerste deden dit in verband met het uitblijven der bevestiging omtrent den val van het régime Lenin c.s., de laatste als gevolg van de deplorabele verhoudingen in de voormalige Dubbel-Monarchie. Vooral het vraagstuk van de verlenging der credieten voor Duitsch-Oostenrijk (hetwelk in direct verband staat met de voedselvoorziening van dit land) heeft hier een groote rol gespeeld bij de waardebeoordeling der Oostenrijksche fondsen, terwijl ook het feit, dat nog steeds niet definitief is bepaald, welk gedeelte der voormalige gezamenlijke schulden ten laste van Duitsch-Oostenrijk zullen komen, geen stimulerende werking ten aanzien van het kopen van Oostenrijksche staatsfondsen heeft uitgeoefend.

	7 Oct.	10 Oct.	13 Oct.	Rijzing of daling.
5 % Ned. W. Sch.	92	92 <sup>7</sup> / <sub>10</sub>	92 <sup>1</sup> / <sub>10</sub>	+ <sup>1</sup> / <sub>10</sub>
4 <sup>1</sup> / <sub>2</sub> % " " "	1916	87	87 <sup>7</sup> / <sub>8</sub>	+ <sup>1</sup> / <sub>8</sub>
4 % " " "	1916	82	81	- <sup>1</sup> / <sub>10</sub>
3 <sup>1</sup> / <sub>2</sub> % " " "	....	67 <sup>3</sup> / <sub>4</sub>	69	+ <sup>1</sup> / <sub>2</sub>
3 % " " "	....	60 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	60 <sup>3</sup> / <sub>8</sub>	+ <sup>1</sup> / <sub>4</sub>
2 <sup>1</sup> / <sub>2</sub> % Cert. N. W. S.	....	51	51 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	+ <sup>1</sup> / <sub>4</sub>

	7 Oct.	10 Oct.	13 Oct.	Rijzing of daling.
5 % Oost-Indië 1915	94 <sup>1</sup> / <sub>8</sub>	93 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	93 <sup>7</sup> / <sub>8</sub>	- <sup>1</sup> / <sub>4</sub>
4 % Oost. Hongarije Goud	20 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	20 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	20 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	—
4 % Oostenr. Kronenrente	10 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	9 <sup>3</sup> / <sub>8</sub>	9 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	- 1 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>
5 % Rusland 1906	25	24	24	- 1
4 <sup>1</sup> / <sub>2</sub> % Iwangorod Dombr...	20	18 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	18 <sup>1</sup> / <sub>8</sub>	- 1 <sup>7</sup> / <sub>8</sub>
4 % Rusland Cons. 1880	19 <sup>1</sup> / <sub>16</sub>	19 <sup>9</sup> / <sub>16</sub>	21 <sup>1</sup> / <sub>16</sub>	+ 2
4 % Rusl. bij Hope & Co.	20 <sup>9</sup> / <sub>16</sub>	21 <sup>1</sup> / <sub>16</sub>	21 <sup>1</sup> / <sub>16</sub>	+ <sup>1</sup> / <sub>2</sub>
4 % Servië 1895	40	40	40	—
4 <sup>1</sup> / <sub>2</sub> % China Goud 1898	69 <sup>7</sup> / <sub>8</sub>	67 <sup>3</sup> / <sub>8</sub>	67 <sup>3</sup> / <sub>8</sub>	- 2 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>
4 % Japan 1899	60	60	—	—
4 % Argentinië Buitentl.	64 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	64 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	64 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	—
5 % Brazilië 1895	65 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	65 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	65 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	—
5 % " 1913	51 <sup>3</sup> / <sub>4</sub>	51 <sup>3</sup> / <sub>4</sub>	—	—

-De locale afdelingen daarentegen zijn uiterst levendig geweest, waarin echter niet alle markten gelijkelijk konden deelen. Het scherpst op den voorgrond is wel de *scheepvaartafdeeling* getreden, waarin vrijwel alle soorten avances van groote beteekenis hebben kunnen behalen. Feitelijke aanleidingen hiervoor zijn tot nu toe niet te vinden geweest, ten ware de mededeeling, dat b.v. de Holland-Amerika Lijn in de eerste acht maanden van het loopende jaar een winst heeft kunnen realiseeren, die haar maatschappelijk kapitaal, verre overtreft, hiervoor gelden mocht. Hierdoor is de aandacht van het publiek, ook op de overige soorten gevallen, waarbij nog kwamen de circulerende geruchten, dat binnenkort verschillende rederijen zouden overgaan tot het emitteren van nieuwe aandeelenseries, hetwelk dan gepaard zou gaan aan het uitreiken van een bonus aan oude aandeelhouders.

Tengevolge hiervan hebben voornamelijk aandelen Holland-Amerika Lijn, Koninklijke Nederlandsche Stoomboot-Maatschappij en de aandelen der Indische Lijnen, inclusief aandelen Nederlandsche Scheepvaart-Unie, sterk kunnen profiteren. Op sommige dagen kwamen geringe reacties tot stand, hoofdzakelijk als gevolg van winstnemingen, doch de afdeeling kon zich als geheel zeer spoedig herstellen en verlaat de berichtsperiode op het hoogste peil.

	7 Oct.	10 Oct.	13 Oct.	Rijzing of daling.
Holland-Amerika-Lijn	510	515	515	+ 5
" " " gem.eig.	495 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	496	500	+ 4 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>
Holland-Gulf-Stoomv.-Mij.	300	302	301	+ 1
Holl. Alg. Atl. Stoomv.-Mij.	181 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	181 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	181 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	+ <sup>1</sup> / <sub>4</sub>
Hollandsche Stoomboot-Mij.	247 <sup>3</sup> / <sub>8</sub>	247 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	250	+ 2 <sup>3</sup> / <sub>8</sub>
Java-China-Japan-Lijn	354	353 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	354 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	+ <sup>1</sup> / <sub>4</sub>
Kon. Hollandsche Lloyd	214 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	214 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	213 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	- 1
Kon. Ned. Stoomb.-Mij.	278 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	279	280 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	+ 2
Kon. Paketvaart-Mij.	259 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	262	265 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	+ 6 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>
Maatschappij Zeevaart	353	364	365	+ 12
Nederl. Scheepvaart-Unie	320	328	327 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	+ 7 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>
Nievelt Goudriaan	590	605	610	+ 20
Rotterdamsche Lloyd	332 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	334 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	342	+ 9 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>
Stoomv.-Mij. „Hillegersberg”	372 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	367 <sup>3</sup> / <sub>4</sub>	370	- 2 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>
" " „Nederland”	373 <sup>3</sup> / <sub>8</sub>	384	385	+ 11 <sup>3</sup> / <sub>8</sub>
" " „Noordzee”	175 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	178	177 <sup>7</sup> / <sub>8</sub>	+ 2 <sup>3</sup> / <sub>8</sub>
" " „Oostzee”	440	445 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	448 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	+ 8 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>

^ Ook de markt voor *sukerwaarden* kon zich in zeer goede belangstelling verheugen. Uit Indië werden berichten geïnd omtrent afdoeningen van groote partijen suiker uit de eerste hand tot den prijs van f 32 per picol, terwijl tevens werd bericht, dat de markt voor dit product uiterst vast was gestemd, vooral voor October-November-Decemberlevering. Toch waren op deze afdeeling ter beurze de fluctuaties niet bijzonder groot; de grondstemming kon vast worden genoemd, doch de prijzen varieerden niet in buitengewone mate.

De *petroleumafdeeling* bleef optimistisch gestemd voor aandelen Koninklijke Petroleum-Maatschappij, hoofdzakelijk op meldingen uit New York en als gevolg van eenige aankopen voor Parijsche rekening. Mede kwam de locale speculatie in de markt in verband met het gerucht, dat vóór het einde van de loopende maand een emissie van nieuwe aandelen tegemoet mag worden gezien, met welke gebeurtenis tevens de gedachte aan een nieuwe en aanzienlijke claim voor oude aandeelhouders werd gewekt. Hoewel het hoogste punt niet kon worden gehandhaafd, bleef de stemming voor deze aandelen toch zeer vast.

Voor de bijwaarden bestond minder belangstelling. Aandelen Geconsolideerde waren, na een opgaande beweging, tegen het slot eenigszins verwaarloosd.

Voor *rubber* en *tabak* is de interesse sterk gedaald. De omzetten in deze afdelingen waren van niet veel beteekenis. Voor *rubberwaarden* daalden de prijzen in verband met de lagere koffienoteeringen.

	7 Oct.	10 Oct.	13 Oct.	Rijzing of daling.
Amsterdamsche Bank . . . . .	192 1/2	192 1/2	191 1/4	- 1/4
Ned. Handel-Mij. cert. v. aand.	231 3/4	231 7/8	230 1/2	- 1 1/4
Rotterd. Bankvereniging . . .	147	148 1/2	149 3/4	+ 2 3/4
Amst. Superfosfaatfabriek. . .	142	142	145 1/4	+ 3 1/4
Van Berkel's Patent . . . . .	155	155 1/4	155 1/4	+ 1/4
Insulinde Oliefabriek . . . . .	253 3/4	254 1/2	254 1/2	+ 3/4
Jurgens' Ver. Fabr. pr. aand.	102 1/2	102 1/4	102 1/4	- 1/4
Ned. Scheepsbouw-Mij. . . . .	175	172	174	- 1
Philips' Gloeilampenfabriek	674 3/4	674 3/4	679	+ 4 1/4
R. S. Stokvis & Zonen . . . . .	530	521	525	- 5
Vereenigde Blikfabrieken . . .	127 3/4	127 7/8	129	+ 1 1/4
Compania Mercantil Argent.	305 1/4	313 1/4	310	+ 4 3/4
Cultuur-Mij. d. Vorstenland.	298 3/8	296 3/4	296 1/8	- 2 1/2
Handelsver. Amsterdam . . . .	616 1/2	617	615 1/4	- 1 1/4
Holl. Transatl. Handelsver. . .	13 J	133	—	+ 3
Linde Teves & Stokvis . . . . .	212	212	210	- 2
Van Nierop & Co's Handel-Mij	190	190 1/4	190	—
Tels & Co's Handel-Mij . . . . .	163 1/2	161	161	- 2 1/2
Gecons. Holl. Petroleum-Mij.	338 1/2	341	337	- 1 1/2
Kon. Petroleum-Mij. . . . .	824	837	841 1/2	+ 17 1/2
Orion Petroleum-Mij. . . . .	90 3/4	90 3/4	91 1/8	+ 3/8
Steaua Romana Petr.-Mij. . . .	165 1/2	167 1/2	170	+ 4 1/2
Amsterdam-Rubber-Mij. . . . .	255 1/2	253	248	- 7 1/2
Nederl.-Rubber-Mij. . . . .	122	123 1/4	123 1/4	+ 1 1/4
Oost-Java-Rubber-Mij. . . . .	328 1/2	325	320 1/4	- 8 1/4
Deli-Maatschappij . . . . .	485	504 1/2	502	+ 17
Medan-Tabak-Maatschappij . . .	265	270	272	+ 7
Senembah-Maatschappij . . . . .	460	470 1/2	481	+ 21

De *Amerikaansche afdeeling* sloot zich, als gewoonlijk, geheel aan Wallstreet aan, zonder eenige afwijking te vertoonen. Alleen bestond hier ter beurze af en toe goede belangstelling voor laaggeprijsde spoorwegshares, die dan fracties van procenten konden monteeren.

	7 Oct.	10 Oct.	13 Oct.	Rijzing of daling.
American Car & Foundry . . . . .	143 1/16	142 1/4	144 1/4	+ 1 3/16
Anaconda Copper . . . . .	145 7/8	149 15/16	151	+ 5 1/8
Un. States Steel Corp. . . . .	112 3/8	114 3/16	116	+ 3 5/8
Atchison Topeka . . . . .	97	97 1/4	96 1/16	- 15/16
Southern Pacific . . . . .	110 3/4	110 3/4	113 3/4	+ 3
Union Pacific . . . . .	136 1/8	135	134	- 2 1/8
Int. Merc. Marine afgest. . . . .	62 1/2	64 3/16	64 1/8	+ 1 3/8
" " " " prefs.	168 1/8	172 1/2	171	+ 2 7/8

De *geldmarkt* was ruim; geld op prolongatie noteerde doorlopend 4 a 4 1/2 pCt.

## GOEDERENHANDEL.

### GRANEN.

14 October 1919.

Het oogstbericht van Washington, in de afgelopen week bekend geworden, geeft een aanmerkelijke verbetering van den stand van maïs aan, waardoor de oogstraming voor dit artikel niet onaanzienlijk verhoogd wordt. Daarentegen komen de eindcijfers voor tarwe, haver en gerst nog wat lager dan de cijfers van de vorige maand. Ware het niet, dat zowel Argentinië als Australië en Indië goede berichten zouden betreffende de nieuwe oogsten, de toestand van tarwe zou eenigszins krap zijn. Thans evenwel bestaat er weinig vrees, dat niet gedurende het geheele jaar aan de vraag voor tarwe zal worden voldaan. Verschepingen van Noord-Amerika naar Europa worden op groote schaal voortgezet, terwijl ook van de andere landen belangrijke hoeveelheden betrokken worden.

De markt te Buenos Aires is in de afgelopen week tamelijk flauw geweest en sluit op het laagste punt. De goede vooruitzichten van den nieuwen oogst zullen hiervan wel de oorzaak zijn. Door deze laatste daling staat Argentinië belangrijk lager dan Noord-Amerika, waar nog steeds de prijs blijft vastgesteld.

De prijzen voor maïs zijn in de afgelopen week slechts weinig veranderd. In Noord-Amerika zijn ze iets teruggegaan, terwijl ze in Argentinië aanvankelijk opliepen en eerst later daalden in overeenstemming met tarwe. De vraag van Europa blijft nog zeer gering. Dit zal waarschijnlijk wel verbeteren, zoodra het weder kouder wordt. In Engeland kan men thans La Plata-maïs importeeren tot den maximumprijs van 65 sh. en verschillende zaken zijn daartoe en tot iets lageren prijs op December/Januari tot stand gekomen.

Lijnzaad was over het algemeen zeer vast in de afgelopen week, aangezien zich in de meeste landen een krachtige vraag voor olie liet gelden. Alleen de markt te Hull maakte daarop een uitzondering, aangezien de prijzen

aldaar langzaam bleven dalen niettegenstaande alle andere markten, ten slotte ook die van Londen, aanzienlijke stijgingen toonden. Nieuwe zaken naar Europa hebben slechts in beperkte mate plaats gevonden. Daarentegen heeft Noord-Amerika op grooten schaal zoowel ouden als nieuwen oogst gekocht.

Nederland. De stemming van maïs bleef in de afgelopen week traag en de prijzen zijn wederom wat afgebrokkeld, ofschoon er wel wat meer kooplust is voor disponibile maïs. Termijnen werden wederom lager aangeboden.

In de andere graansoorten gaat weinig om, ofschoon de stemming daarvoor aanmerkelijk vaster is bij gebrek aan dringend aanbod. Ook hier was lijnzaad aanmerkelijk vaster tengevolge van de groote vraag voor lijnolie en verschillende stoomende en aangekomen partijen werden verhandeld, doch op aflading kwamen slechts weinig zaken tot stand. Voor aflading van den nieuwen oogst bestaat nog weinig attentie.

Men zie voor den staat van Loteeringen nevenstaande pagina.

## SUIKER.

Het binnenhalen van den nieuwen bietsuikeroogst is nu overal aan den gang; tot dusver luidden de berichten bevredigend.

In Engeland zijn de voorraden aan het slinken en is men, naar verluidt, er toe overgegaan om het rantsoen aanmerkelijk te verminderen. Stoomende witte Javasuiker werd verkocht tot Sh. 69/- c.i.f. U.K.

Op Java vonden afdoeningen plaats van Superieure Witte Suiker tot f 36 3/4 f.o.b. voor prompte levering en f 38,— f.o.b. voor Dec./afschep. Uit oogst 1920 werden weder eenige partijen verkocht op basis van f 32,— voor Superieur en f 30 1/2 voor Muscovados.

In Amerika was de markt zeer vast en liepen prijzen voor nieuwe Cuba-suiker op tot 7 en 7 1/8 cts. f.o.b. voor Jan./afschep. Men zegt, dat tot dusver ruim 800.000 tons van den nieuwen Cuba-oogst verkocht zijn. Onder deze omstandigheden wordt het thans weder waarschijnlijker, dat de Amerikaansche regering de controle van de markt ook na 31 December zal handhaven.

	1919	1918	1917
Ontv. der week tot 27 Sept.	33.000	14.371	8.303 tons
Totaal sedert 1 Dec. 1) . . . . .	3.793.788	3.264.103	2.961.407 "
Werkende fabrieken . . . . .	1	1	2 "
Exp. der week tot 6 Sept.	94.454	67.045	60.702 "
Totaal 1 Jan.—6 Sept. . . . .	2.879.370	2.557.855	2.707.475 "
Exp. U.K. 1 Jan.—30 Aug.	414.602	700.329	755.256 "
" Frankrijk " " "	136.909	18.230	81.566 "
Totale voorraad 8 Sept. . . . .	757.457	511.297	181.463 "

1) 1918/17/16.

## NOTEERINGEN.

Data	Amsterdam per October	Londen			New York 96% Centrifugals
		Tates Cubes No. 1	White Javas fob.	Americ. Granulated cif.	
10 Oct. 1919..	f —	64/9	51/-	59/-	7,28
3 " 1919..	" —	64/9	51/9	59/-	7,28
10 Oct. 1918..	" —	64/9	—	—	7,28
10 Oct. 1917..	" —	53/9	—	—	—
21 Juli 1914..	" 11 13/32	18/-	—	—	3,26

## JAVA-KINABASTEN.

(Opgave van het Kina-Bureau).

De Standaard-Unit voor de toewijzing van 1 October 1919 is krachtens de bepaling van art. 1 der Nadere Overeenkomst, gehecht aan de 2e Kina-overeenkomst, onveranderd vastgesteld op 6,34 Cts.

11 October 1919.

## RUBBER.

De markt bleef in de afgelopen week kalm gestemd; prijzen bleven echter op hetzelfde niveau. Tegen het einde der week kwamen groote Amerikaansche orders en de noteeringen liepen direct op tot 2/3 1/2 voor loco Crêpe.

De markt sluit in zeer vaste stemming:

Loco Crêpe . . . . .	2/3 1/2	einde voorafg. week	2,2 1/2
" Sheets . . . . .	2/3 1/2		2/2 1/4
Oct./Dec. Crêpe . . . . .	2/3 3/4		2/2 1/2
Jan./Juni " . . . . .	2/4 1/4		2,3
Para . . . . .	2/6		2/6

**Noteeringen.**

Data	Chicago			Buenos Ayres		
	Tarwe Oct. <sup>a</sup>	Mais Oct.	Haver Dec.	Tarwe Nov.	Mais Nov.	Lijnzaad Nov.
11 Oct. '19	226	135 <sup>3/4</sup>	70 <sup>1/2</sup>	14,55	7,95	25,20
4 " '19	226	141 <sup>1/2</sup>	72 <sup>7/8</sup>	14,30	7,50	20,50
11 Oct. '18	226	117 <sup>1/2</sup>	66 <sup>5/8</sup> <sup>b)</sup>	11,75	5,75	20,50
11 Oct. '17	—	114 <sup>1)</sup>	58 <sup>3/8</sup>	11,15 <sup>4)</sup>	8,10	20,30 <sup>3)</sup>
11 Oct. '16	158 <sup>1/8</sup> <sup>1)</sup>	76 <sup>1/2</sup> <sup>1)</sup>	48 <sup>3/8</sup>	12,00	6,25	17,55
20 Juli '14	82 <sup>1)</sup>	56 <sup>1/8</sup> <sup>1)</sup>	36 <sup>1/2</sup> <sup>1)</sup>	9,40 <sup>2)</sup>	5,38 <sup>2)</sup>	13,70 <sup>2)</sup>

<sup>1)</sup> per Dec. <sup>2)</sup> per Sept. <sup>3)</sup> per Oct. <sup>4)</sup> per Jan.

**Locoprijzen te Rotterdam/Amsterdam.**

Soorten.	13 Oct. 1919	6 Oct. 1919	13 Oct. 1918
Tarwe .....	—	—	—
Rogge (No. 2 Western) ..	—	—	—
Mais (La Plata) .....	348,—	347,—	—
Gerst (48 lb. feeding)....	440,—	450,—	—
Haver (38 lb. white clipped)	21,—	21,—	—
Lijnkoeken (Noord-Ame-rika van La Plata-zaad)	270,—	270,—	—
Lijnzaad (La Plata).....	810,—	735,—	—

**AANVOEREN in tons van 1000 K.G. voor verbruik in Nederland.**

Artikelen.	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	6—11 Oct. 1919	Sedert 1 Jan. 1919	Overeenk. tijdvak 1918	6—11 Oct. 1919	Sedert 1 Jan. 1919	Overeenk. tijdvak 1918	1919	1918
Tarwe .....	—	115.609	9.044	16.454	91.070	2.920	206.679	11.964
Rogge .....	—	10.632	—	—	19.953	—	30.585	—
Boekweit .....	265	3.993	—	—	—	—	3.993	—
Mais .....	8.170	117.207	—	—	5.908	4.590	123.115	4.590
Gerst .....	—	71.484	—	—	62.315	—	133.799	—
Haver .....	—	37.136	—	—	7.333	—	44.469	—
Lijnzaad .....	2.808	58.802	—	—	19.403	—	77.705	—
Lijnkoek .....	1.964	46.204	—	—	200	—	46.404	—
Tarwemeel .....	—	47.737	756	—	37.435	6.068	85.172	6.824
Andere meelsoorten....	203	32.097	19.716	—	10.708	4.286	42.805	24.002

**AANVOEREN in tons van 1000 K.G. voor het Buitenland.**

Artikelen.	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	6—11 Oct. 1919	Sedert 1 Jan. 1919	Overeenk. tijdvak 1918	6—11 Oct. 1919	Sedert 1 Jan. 1919	Overeenk. tijdvak 1918	1919	1918
Tarwe .....	—	218.430	190.292	—	—	—	218.430	190.292
Mais .....	—	14.372	90.191	—	—	—	14.372	90.191
Rogge .....	—	56.712	5.174	—	—	—	56.712	5.174
Tarwemeel .....	—	144.506	68.918	—	—	8.807	144.506	77.725
Gerst .....	—	62.537	24.172	—	—	—	62.537	24.172
Haver .....	—	123.757	—	—	—	—	123.757	—
Lijnkoeken.....	—	2.412	—	—	—	—	2.412	—
Andere meelsoorten....	—	119.991	33.588	—	—	-9.510	119.991	43.098

**KOFFIE.**

Statistiek der firma G. Duuring & Zoon.

Zichtbare voorraad op 1 October, in duizenden balen.

	1919	1918	1917	1916	1915
Voorraad in Europa ..	2.550	1.075	3.113	3.857	3.875
Stoomend { Brazilië ..	216	85	389	552	645
n. Europa { Oost-Indië ..	55	?	?	?	108
Ver. Staten	—	—	—	—	7
	2.821	1.160	3.502	4.409	4.635
Voorraad Ver. Staten	1.350	1.897	2.615	1.888	1.578
Stoomend { Brazilië ..	707	376	707	629	947
naar { Oost-Indië ..	?	?	?	—	6
Ver. Staten	—	—	—	—	—
	4.878	3.433	6.824	6.926	7.166
Voorraad in Rio ....	498 <sup>1)</sup>	697 <sup>2)</sup>	445	427	489
" " Santos... 1.973 <sup>3)</sup>	4.013 <sup>3)</sup>	2.829	2.442	2.226	
" " Bahia ..	23	61	65	27	25
Totaal.....	7.372	8.204	10.163	9.822	9.906
Op 1 September .....	7.175	7.818	9.231	8.757	9.526
Op 1 Juli .....	7.263	8.710	7.778	7.091	7.538

<sup>1)</sup> hierin niet begrepen 97 dz. bl. <sup>2)</sup> gekocht door de regeering van <sup>3)</sup> San-Paulo.

**KATOEN.**

Noteeringen voor Loco-Katoen.

(Middling Uplands).

	11 Oct. '19	6 Oct. '19	29 Sept. '19	11 Oct. '18	11 Oct. '17
New York voor Middling ..	33,90 c	32,65 c	32,25 c	32,60 c	27,65 c
New Orleans voor Middling	34,37 c	32,25 c	32,50 c	30,75 c	26,25 c
Liverpool voor Middling .....	21,86 d <sup>1)</sup>	20,49 d	20,04 d	23,97 d <sup>2)</sup>	20,27 d <sup>3)</sup>

<sup>1)</sup> 13 October 1919.  
<sup>2)</sup> Good Middling Texas.  
<sup>3)</sup> Good Middling.

**Ontvangsten in, en uitvoeren van Amerikaansche havens.**  
(In duizendtallen balen.)

	1 Aug. '19 tot 10 Oct. '19	Overeenkomstige perioden	
		1918	1917
Ontvangsten Gulf-Havens..	726	1010	1222
Atlant. Havens			
Uitvoer naar Gr. Britannië	816	340	649
" " 't Vasteland.		335	328
" " Japan etc...		25	2
Voorraden in duizendtallen	10 Oct. '19	11 Oct. '18	12 Oct. '17
Amerik. havens.....	931	1034	631
Binnenland.....	831	874	513
New York .....	?	78	82
New Orleans .....	?	249	96
Liverpool .....	?	186	316

**KAPOK.**

(Opgave van de Makelaars Gebrs. van der Vies, Amsterdam.)

Kapokstatistiek op 30 September 1919.

Importeurs:	Aanvoer tot 30 Sept.	Verkoop tot 30 Sept.	Voorraad op 30 Sept.
S. & W. Birnbaum.....	3918	3918	—
H. G. Th. Crone.....	3209	3190	19
Edgar & Co.....	964	964	—
Van Eeghen & Co. ....	1412	1148	266
Hermans Marsman & Co.	807	807	—
Ind. Handels Comp. ...	260	260	—
Landbouw-Mij., Gebogean"	274	214	60
Mirandolle Voûte & Co...	9706	9406	300
Nederlandsche Regeering	6059	6059	—
W. Tengbergen & Co.....	700	200	500
Order.....	4731	4640	91
	32040	30804	1236



Prijs van prima Kapok op 30 September	Voorr. op 1 Jan.	Aanv. tot 30 Sept.	Verk. tot 30 Sept.	Voorr. op 30 Sept.
geen notering in 1919				
" " in 1918				
110 a 120 cts. in 1917	750	5928	6678	▲
54 a 56 cts. in 1916	4253	22669	23912	3010
48 cts. in 1915	6579	66275	68284	4570
44 a 45 cts. in 1914	6733	61511	66639	1605
38 a 44 cts. in 1913	3053	73992	69263	7712
44 1/2 a 45 1/2 cts. in 1912	4178	73118	67665	9631
47 cts. in 1911	798	46951	45431	2318
34 1/2 a 35 1/2 cts. in 1910	13274	48897	57084	3087
32 1/2 a 33 1/2 cts. in 1909	14729	49226	45131	18824

STEENKOLEN.

Na geruimen tijd van stilstand heeft thans de Coal Controller wederom eene hoeveelheid kolen voor Nederland ter beschikking gesteld en wel in totaal 24.000 tons, waarbij echter 12.000 tons slack van de Humber, voor welke soort hier te lande weinig afzet is.

Echter wordt algemeen verwacht, dat er binnenkort groote hoeveelheden kolen, ook van de meer geschikte soorten, voor Nederland vrijgegeven zullen worden.

Inmiddels zijn de prijzen, zoowel voor neutrale als geallieerde bestemmingen, niet onbelangrijk gestegen. Men vraagt o.a. voor

Blyth & Tyne, prima gezeefde stoomkolen..	95/-
" " Smalls .....	70/-
" " gezeefde stoomkolen 2e kl. ....	85/- tot 90/-
" " Smalls .....	60/- " 65/-
Durham gezeefde kolen .....	70/- " 75/-
Dysart Mainkolen (Schotsche) 1e kl. ....	100/-
" " " 3e " .....	85/-

" Voor neutrale bestemmingen wordt 5/- tot 10/- meer verlangd.

VERKEERSWEZEN. SCHEEPVAART.

GRAAN.

Data	Petrograd Londen R'dam	Odessa Rotterdam	All. Kust Ver. Staten.		San Lorenzo	
			Rotterdam	Bristol Kanaal	Rotterdam	Engeland
6/11 Oct. 1919	—	—	1) f 80,-	2) 8/6	170/-	2) 65/-
29 S./4 Oct. 1919	—	—	1) f 75,-	2) 8/6	165/-	2) 65/-
7/12 Oct. 1918	—	—	—	50/-	—	225/-
8/13 Oct. 1917	—	—	—	30/-	—	145/-
Juli 1914	11 d.	7/2	1/11 1/4	1/11 1/4	12/-	12/-

KOLEN.

Data	Cardiff				Oostk. Engeland	
	Bordeaux	Genua	Port Said	La Plata Rivier	Rotterdam	Gothenburg
6/11 Oct. 1919	50/-	50/6	52/-	45/-	f 10,-	Kr. 60
29 S./4 Oct. 1919	—	—	—	—	—	—
7/12 Oct. 1918	69/-	101/3	200/-	120/-	—	„ 200,-
8/13 Oct. 1917	69/-	101/3	—	—	—	—
Juli 1914	fr. 7,-	7/-	7/3	14/6	3/2	4/-

1) Per ton stukgoed. 2) Voor Britsche schepen.

DIVERSEN.

Data	Bombay West Europa (d. w.)	Birma West Europa (rijst)	Vladivostok West Europa	Chili West Europa (salpeter)
6/11 Oct. 1919.....	127/6	215/- 1)	—	245/-
29 S./4 Oct. 1919.....	127/6	215/- 1)	—	245/-
7/12 Oct. 1918.....	275/-	500/-	—	190/-
8/13 Oct. 1917.....	260/-	500/-	—	—
Juli 1914.....	14/6	16/3	25/-	22/3

1) Vrij.

INKLARINGEN.

NIEUWE WATERWEG.

Landen van herkomst	September 1919		September 1918	
	Aantal schepen	N. R. T.	Aantal schepen	N. R. T.
Binnenl. havens.	69	18.287	10	—
Groot-Brittannië	197	125.328	36	29.687
Duitsland ....	42	14.728	—	—
Noorwegen ....	9	6.227	3	911
Zweden .....	24	8.158	4	2.498
Denemarken ...	2	2.353	—	—
België .....	7	6.058	—	—
Frankrijk .....	29	17.949	2	224
Spanje .....	3	5.564	—	—
And. Midd. Zeeb.	2	4.647	—	—
Senegal, Dakar..	3	3.977	—	—
Over. Wk. Afrika	4	5.106	—	—
Zuid-Afrika ....	1	2.963	—	—
Ned. Oost-Indië	6	23.724	—	—
And. Aziat. hav.	5	13.671	—	—
Australië .....	5	13.867	—	—
Vereen. Staten..	60	193.255	17	37.707
Canada .....	2	6.535	—	—
Midden-Amerika	1	4.259	—	—
Brazilië.....	3	6.548	—	—
Argent., Uruguay	18	34.630	—	—
Totaal ....	492	519.834	72	71.027
Periode 1 Jan.— 30 September.	3.591	3.570.416	687	637.478 1)
Nationaliteit.				
Nederlandsche ..	171	141.795	30	35.868
Britsche .....	135	128.086	24	7.617
Duitsche .....	68	25.768	—	—
Noorsche .....	21	27.160	4	8.909
Belgische .....	3	1.042	3	4.945
Fransche .....	14	14.393	—	—
Zweedsche.....	13	6.483	11	13.688
Deensche .....	5	4.429	—	—
Vereen. Staten..	47	128.271	—	—
Andere .....	15	42.407	—	—
Totaal ....	492	519.834	72	71.027

1) 1913, 8.655 schepen met 10.526.984 N. R. T.

(Dirkzwager's Scheepsagentuur.)

ADVERTENTIËN

De N.V. Nederlandsche Huistelefoon-Maatschappij

ROTTERDAM

Telefoon 3600

AMSTERDAM

Telefoon N 5580

's-GRAVENHAGE

Telefoon H 280, 300

LEEUWARDEN

GRONINGEN

Telefoon 1555

ARNHEM

Telefoon 2723

levert uit voorraad TELEFOON-, SCHEL-, ELECTR. KLOK-INSTALLATIES; etc., in huur en koop.

Herstelt en onderhoudt onder garantie ook alle niet door haar uitgevoerde installaties.

PROSPECTUS GRATIS.